

**PLA D'ACCIÓ INTEGRAL PER A PERSONES
EN SITUACIÓ D'ALTA VULNERABILITAT
RESIDENCIAL AL BESÒS**

Novembre de 2018

Direcció:
ConSORCI BESÒS

consorcibesòs
● ● ● ●

Redacció:
Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB)

Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP)
Universitat Autònoma de Barcelona

Equip tècnic:

Ismael Blanco (IGOP-UAB)
Helena Cruz (IGOP-UAB)
Carles Donat (IERMB)
Ricard Gomà (IERMB)
Consol Prados (IERMB)
Sergio Yanes (IGOP-UAB)

Índex

INTRODUCCIÓ	7
LA VULNERABILITAT RESIDENCIAL AL BESÒS	9
1 LA METROPOLITANITZACIÓ DE LA VULNERABILITAT URBANA.....	9
1.1. La vulnerabilitat sociodemogràfica.....	13
1.2. La vulnerabilitat socioeconòmica	16
1.3. La vulnerabilitat residencial.....	20
1.4. L'habitatge és un dels principals vectors d'exclusió	26
2 MANCOMUNAR LES POLÍTIQUES D'HABITATGE AL BESÒS.....	27
LES DINÀMIQUES D'EXCLUSIÓ RESIDENCIAL	29
3 MARC LEGISLATIU CATALÀ	29
4 SITUACIONS DE RISC I EXCLUSIÓ RESIDENCIAL	32
4.1. Sensellarisme.....	34
4.1.1. Sensesostre	34
4.1.2. Sense llar	35
4.1.3. Desnonaments.....	36
4.1.4. Assentaments	37
4.2. Inseguretat de l'habitatge.....	38
4.2.1. Inseguretat jurídica	38
4.2.2. Inseguretat econòmica	38
4.2.3. Inseguretat relacional	39
4.2.4. Processos de desnonament	39
4.3. Inadequació de l'habitatge	40
4.3.1. Infrahabitatge.....	40
4.3.2. Sobreocupació.....	40
5 ITINERARIS D'EXCLUSIÓ RESIDENCIAL.....	41
5.1. Desnonaments	41
5.2. Ocupacions	42
5.3. Assentaments	44
LES POLÍTIQUES DE LLUITA CONTRA L'EXCLUSIÓ RESIDENCIAL I PER LA INCLUSIÓ	46
6 LES POLÍTIQUES DE LLUITA CONTRA L'EXCLUSIÓ RESIDENCIAL: TIPOLOGIES	46
6.1. Les polítiques preventives	46
6.2. Les polítiques d'emergència habitacional	47
6.3. Les polítiques d'inclusió residencial	48
6.4. Els àmbits d'actuació	48
6.4.1. Programes i ajuts.....	48

6.4.2.	Serveis.....	49
6.4.3.	Equipaments.....	51
6.4.4.	Habitatges.....	52
6.5.	L'increment de les necessitats i la falta de recursos habitacionals	54
PAI:	LÍNIES ESTRATÈGIQUES, INSTRUMENTS I ACCIONS	56
7	LÍNIES ESTRATÈGIQUES I INSTRUMENTS DEL PAI	56
7.1.	La Taula de coordinació intermunicipal	57
7.2.	L'Oficina PAI	58
7.3.	La Xarxa integrada de recursos habitacionals.....	60
7.4.	Programació.....	62
REFERÈNCIES	63

Índex de Taules i Figures

Taula 1.1. Indicadors de vulnerabilitat urbana	10
Figura 1.1. Índex de vulnerabilitat urbana segons barris de l'àrea metropolitana de Barcelona.	11
Figura 1.2. Mapa de segregació urbana a la RMB	12
Figura 1.3. Distribució de la renda familiar disponible dels barris de Barcelona.	13
Taula 1.2. Indicadors sociodemogràfics dels municipis i districtes del Besòs.	14
Taula 1.3. Població de 85 anys i més que viu sola als tres districtes de Barcelona.	15
Taula 1.4. Taxa idoneïtat als 15 anys i taxa d'escolarització als 17 anys dels municipis del Besòs. ...	15
Taula 1.5. Nivell de formació de la població dels tres districtes de Barcelona	16
Taula 1.6. Indicadors socioeconòmics dels municipis del Besòs.	17
Taula 1.7. Indicadors socioeconòmics dels tres districtes de Barcelona.	17
Figura 1.4. Taxa d'atur i renda familiar disponible dels municipis del Besòs.	18
Taula 1.8. Indicadors relatius a la protecció social.	19
Figura 1.5. Indicadors relatius a la protecció social	19
Taula 1.9. Renda mínima d'inserció dels tres districtes de Barcelona.	20
Taula 1.10. Principals indicadors de risc del parc d'habitatges dels 4 municipis del Besòs.	21
Taula 1.11. Habitatges desocupats de grans tenidors.	22
Taula 1.12. Preu del lloguer mensual 2017 i variació del preu respecte al 2016	22
Figura 1.6. Evolució del preu mitjà de lloguer (€/mes).	23
Taula 1.13. Preu del lloguer i superfície de l'habitatge als tres districtes de Barcelona.	23
Figura 1.7. Evolució de les inscripcions vigents del registre de sol·licituds d'HPO	24
Figura 1.8. Evolució de la despesa mensual de l'habitatge segons règim de tinença	25
Figura 1.9. Evolució de la sobrecàrrega de despesa de l'habitatge.	25
Taula 3.1. Definició de sense llar per la Llei 18/2007	29
Taula 3.2. Definició situacions d'emergència econòmica i social pel Decret 75/2014.	30
Taula 3.3. Definició de la situació en risc d'exclusió residencial per la Llei 24/2015.	30
Taula 3.4. Definició de la situació en risc d'exclusió residencial per la Llei 4/2016.	31
Taula 3.5. Estratègia de la UE per a les persones sense llar	31
Figura 4.1. Classificació ETHOS	33
Taula 4.1. Tipologies de vulnerabilitat i exclusió residencial del PAI	34
Taula 4.2. Persones sense sostre per municipi.	35
Figura 4.2. Evolució dels desnonaments 2012-2016 per cada 1.000 habitants	36
Taula 4.3. Desnonaments per municipis.	37
Taula 4.4. Registre d'habitatges buits i ocupats sense títol habilitant.	38
Figura 5.1. Itineraris d'exclusió residencial: desnonaments.	42
Figura 5.2. Itineraris d'exclusió residencial: ocupacions.	44
Figura 5.3. Itineraris d'exclusió residencial: assentaments.	45

Taula 6.1. Classificació de les polítiques de lluita contra l'exclusió residencial i per la inclusió social.	47
Taula 6.2. Programes i ajuts econòmics destinats a l'habitatge per municipi.....	49
Taula 6.3. Serveis destinats a l'habitatge per municipi.	51
Taula 6.4. Equipaments residencials per municipi	52
Taula 6.5. Habitatges per municipi.	53
Taula 6.6. Mesa d'emergència i pisos potencialment disponibles del parc d'habitatges de l'AHC.	55
Taula 7.1. Línies estratègiques i instruments del PAI	57
Figura 7.1. Instruments del PAI	57
Figura 7.2. Elements de governança del PAI	58
Taula 7.2. Finalitats i accions de l'oficina PAI	59
Taula 7.3. Finalitats i accions de la xarxa integrada de recursos habitacionals del Besòs	61
Taula 7.4 . Programació de les accions del PAI.....	62

Introducció

L'objectiu d'aquest informe és l'elaboració del Pla d'Atenció Integral (PAI) de la Vulnerabilitat Residencial i la Inclusió Social del Besòs. És un territori que el formen 4 municipis -Badalona, Montcada i Reixac, Sant Adrià del Besòs i Santa Coloma de Gramenet- i tres districtes de Barcelona –Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí. Té una superfície de 81 km² i un milió d'habitants, que correspon al 30% de la població total de l'àrea metropolitana de Barcelona (AMB) i el 12% del conjunt de Catalunya. La necessitat de realitzar el Pla ve justificada per les raons que s'enumeren a continuació i que es desenvoluparan al llarg del treball amb l'objectiu de pensar les estratègies i les línies d'actuació més adequades que donin resposta a les diferents situacions en matèria de vulnerabilitat residencial.

Per què el PAI per a persones en situació d'alta vulnerabilitat residencial?

- L'Eix Besòs presenta una elevada concentració de vulnerabilitat urbana.
- Les taxes de privació material severa en el marge esquerra de l'AMB es situen molt per sobre de la mitjana de l'àrea metropolitana de Barcelona, amb una afectació greu a l'accés i perdurabilitat de l'habitatge.
- La privació d'habitatge (o el risc de privació) és la forma més extrema de pobresa.
- Actualment l'habitatge ha esdevingut un dels principals factors d'exclusió, com a conseqüència de diferents factors, entre ells la crisi econòmica i financera iniciada a partir de 2008.
- El dret a l'habitatge és un dret reconegut per la Declaració Universal dels Drets Humans, per la Constitució i l'Estatut de Catalunya.

Per a què el PAI per a persones en situació d'alta vulnerabilitat residencial?

- La vulnerabilitat urbana i el risc i exclusió residencial té una dimensió metropolitana que requereix d'instruments supramunicipals: tant en l'anàlisi de les problemàtiques com en el disseny d'estratègies comunes i respostes coordinades.
- Existeix una continuïtat dels teixits urbans i de les variables de risc en els quatre municipis i els tres districtes de Barcelona que formen part de l'àmbit Besòs que són de caràcter supramunicipal. La finalitat del PAI és l'estudi de les variables de risc que es donen en aquesta àrea en relació a l'habitatge i la recerca d'estratègies de treball mancomunades.
- El PAI vol esdevenir un instrument per a la prevenció i l'atenció al risc i l'exclusió residencial, així com per activar programes per a la inclusió residencial i social de les persones afectades.

La realització d'aquest treball és una continuació de la diagnosi endegada a finals de l'any 2016 per part de l'IERMB, l'IGOP i Barcelona Regional, i que varen culminar amb la confecció de l'Agenda Besòs. S'ha comptat especialment amb les diagnosi realitzades en el camp de la Cohesió Social i Barris, Participació i Polítiques Públiques. La realitat, però, evoluciona de forma ràpida, i s'han actualitzat dades sempre que ha estat possible, ja sigui a través de l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona, de fonts de dades permanents (Sistema d'Indicadors Metropolitans de Barcelona, SIMBA; IDESCAT, Àrea Metropolitana de Barcelona) i de la informació proporcionada pels mateixos ajuntaments i districtes implicats, així com de les entrevistes realitzades a professionals i informants clau de l'àmbit Besòs.

El document s'estructura en sis capítols. El primer fa referència a la vulnerabilitat urbana i la seva expressió metropolitana, on s'analitzen els principals indicadors socials, demogràfics, econòmics i del parc d'habitatges de l'àmbit del Besòs, que situen les principals problemàtiques associades amb

l'habitatge. El segon capítol exposa la necessitat de mancomunar les polítiques d'habitatge al Besòs, atès que és un continu amb perfils urbans semblants i complexitats compartides que superen l'esfera estrictament municipal. A continuació, el tercer, presenta les principals definicions sobre vulnerabilitat residencial – risc i exclusió- segons la legislació catalana i com el cos normatiu és conseqüència de l'augment i la diversitat de problemàtiques en els darrers anys des de la crisi econòmica del 2008. El capítol quart aprofundeix en les diferents situacions de vulnerabilitat residencial, que són diverses i dinàmiques, prenent com a referència la classificació ETHOS, i aportant una mirada pròpia des del Besòs.

Un cop elaborat l'anàlisi de les realitats i les tipologies de situacions, el capítol cinquè recull les polítiques i recursos que les administracions municipals destinen a l'atenció de la vulnerabilitat residencial. Finalment en el darrer capítol es presenten els instruments i accions del Pla d'Actuació Integral.

La vulnerabilitat residencial al Besòs

En aquest primer capítol s'exposen les principals característiques de la situació social, econòmica i residencial del Besòs. En el primer apartat s'aporten tota una sèrie d'indicadors i es fa una anàlisi dels aspectes sociodemogràfics, socioeconòmics i residencials, posant l'atenció a les dinàmiques que afecten a l'habitatge en el territori del Besòs i, sobretot en el seu caràcter metropolità. En el segon s'enumeren els aspectes més rellevants que constitueixen la necessitat de mancomunar les polítiques d'habitatge al Besòs.

1 La metropolitanització de la vulnerabilitat urbana

Les transformacions socials, econòmiques i tecnològiques a nivell global tenen una dimensió urbana inequívoca. Són processos que es materialitzen en les ciutats i especialment en les metròpolis, amb impactes que són a nivell humà, social, econòmic, cultural o morfològic. Moltes d'aquestes dinàmiques superen l'àmbit administratiu de la ciutat i per això requereixen una mirada supramunicipal, tant per comprendre els processos, com per dissenyar les respostes de manera estratègica. Igualment és evident la repercussió que té, o hauria de tenir, sobre els nivells i mecanismes de governança d'aquestes estratègies.

L'àrea metropolitana de Barcelona, i concretament **l'àmbit del Besòs, és un continu urbà amb problemàtiques i oportunitats comunes** que justifiquen la necessitat d'aquesta mirada metropolitana i no exclusiva des de cada municipi. Sense aquesta premissa no és possible contextualitzar el Pla d'Actuació Integral per a persones d'Alta Vulnerabilitat Residencial al Besòs, des d'un objectiu que és la comprensió de les dinàmiques que es produeixen per tal de dissenyar estratègies i instruments adequats.

L'entorn urbà esdevé un factor fonamental que pot determinar les condicions de vida de les persones que hi viuen, i la igualtat (o desigualtat) d'oportunitats pel que fa a l'accés als recursos, als serveis, o a l'habitatge. Per altra banda, la desigualtat social té una reproducció d'efecte territorial, ocasionat per diferents factors, com són els costos de l'habitatge i la renda de les persones i nuclis de convivència.

Sovint s'utilitzen nocions com "barris vulnerables" o "zones urbanes d'atenció especial" per designar sectors urbans amb problemàtiques específiques, a partir de mesurar l'acumulació d'indicadors de risc. **La vulnerabilitat urbana és un concepte multidimensional que fa referència a la suma de variables de risc (socials, econòmiques, urbanes, residencials, etc.) concentrades en un determinat territori.** Per això les anàlisis de dades són multinivell i les intervencions han de ser integrals.

Aprofundint més en el concepte de vulnerabilitat, ja no és només la confluència d'indicadors quantificables, sinó la feblesa que aquestes situacions provoquen en la població a l'hora d'afrontar els canvis socials, econòmics o tecnològics. **La vulnerabilitat, per tant, comporta també una mirada sobre la capacitat de resiliència d'un territori.** En aquest sentit, la vulnerabilitat urbana és també "el potencial que una població d'una determinada zona urbana es vegi afectada per circumstàncies adverses, riscos, fragilitats...; és un procés i malestar provocat per una combinació de múltiples dimensions de desavantatge que accentuen els riscos d'exclusió social. Podem introduir també en el

concepte l'afebliment dels mecanismes i recursos per afrontar els canvis, riscos o amenaces de la població que hi viu en un determinat territori” (Nacions Unides, 2003).

Certament és un concepte que pot tenir una connotació de degradació i deteriorament. Per això, i des d'una altra òptica, es pot parlar de **cohesió urbana**, en el sentit que busca analitzar les transformacions socials, econòmiques i urbanes que provoquen una concentració de factors de risc en determinades àrees i la segregació o especialització de les parts d'un territori, amb la finalitat de cercar els mecanismes per revertir la inèrcia i afavorir més cohesió. (Porcel i Antón-Alonso, 2017). Ja sigui des d'un punt de vista o de l'altre, en qualsevol cas, cal assenyalar que **la tendència és l'augment de la desigualtat territorial i la concentració d'indicadors de risc en determinades àrees, com a conseqüència tant de dinàmiques globals com metropolitanes.**

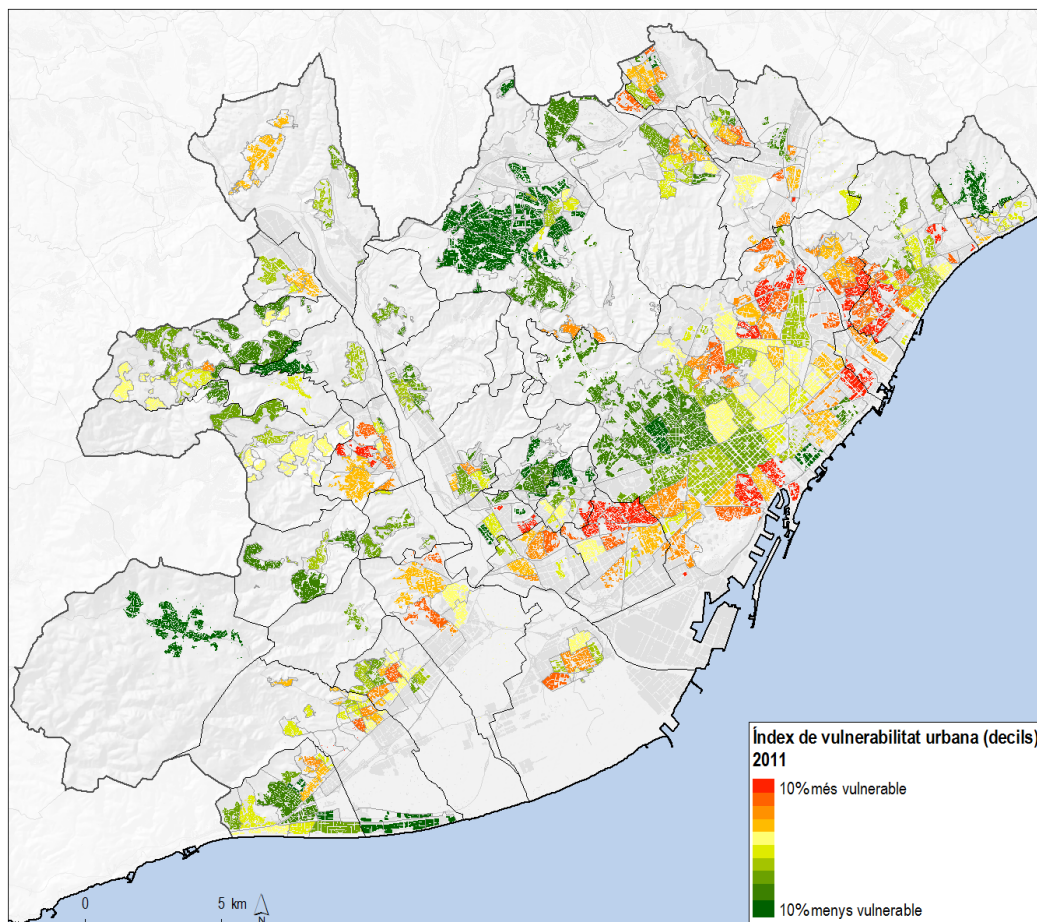
Per altra banda, els efectes d'alguns factors de risc (pobresa, rendes baixes, gent gran, edificis vells, etc.) comporten que d'altres es puguin debilitar (conservació del parc d'habitatges, dificultats de mobilitat social, etc.), minvant així la capacitat de resiliència de la ciutadania. En termes de cohesió social, les transformacions que s'han donat en els darrers anys a la metròpoli (és el cas de l'habitatge) han provocat més segregació i per tant menys integració i mixtura entre centralitat i perifèries, com es veurà al llarg d'aquest capítol. En aquest sentit, la Figura 1.1 il·lustra prou bé el que s'argumenta en aquest apartat: com les dinàmiques són supramunicipals i com els índexs de risc més elevats es reproduïxen al Besòs. Correspon a una cartografia de la suma d'indicadors de vulnerabilitat amb les dades del darrer Cens de Població i Habitatges (2011). Els indicadors de vulnerabilitat són els següents:

Taula 1.1. Indicadors de vulnerabilitat urbana

Àmbit	Indicadors
Vulnerabilitat laboral	Taxa atur censal Població amb nivell formatiu baix Població ocupada no qualificada
Vulnerabilitat econòmica	Població amb rendes baixes
Vulnerabilitat sociodemogràfica	Llars amb tots els seus membres de 75 anys i/o més Població nascuda en països d'Europa no membres de la UE-15 i de la resta del món
Vulnerabilitat residencial	Edificis en estat de conservació ruïnós, dolent o deficient Habitatges de 50 o menys m ² útils

Font: IERMB.

Figura 1.1. Índex de vulnerabilitat urbana segons barris de l'àrea metropolitana de Barcelona, 2011.

Font: IERMB a partir de dades de l'INE, Cens de Població i Habitatges, 2011 i de l'IERMB-CRM-UAB, estimació de grups socials segons nivells de renda a escala de secció censal

Les problemàtiques actuals de l'habitatge en bona mesura són el resultat de tres factors: la manca de polítiques públiques d'habitatge al llarg del temps; l'expansió immobiliària dels anys 1997-2007; i la crisi econòmica i financera del 2008. Per altra banda, cal tenir present que la crisi ha tingut una afectació tant sobre les rendes i les condicions de vida de les persones, com en la despesa pública, reduint la inversió en polítiques socials que han perjudicat encara més la situació. D'aquesta manera, són els dos períodes consecutius – bombolla immobiliària i crisi econòmica- els que dibuixen la realitat avui. Com s'ha dit, una situació que s'agreuja per la falta generalitzada de polítiques públiques d'habitatge.

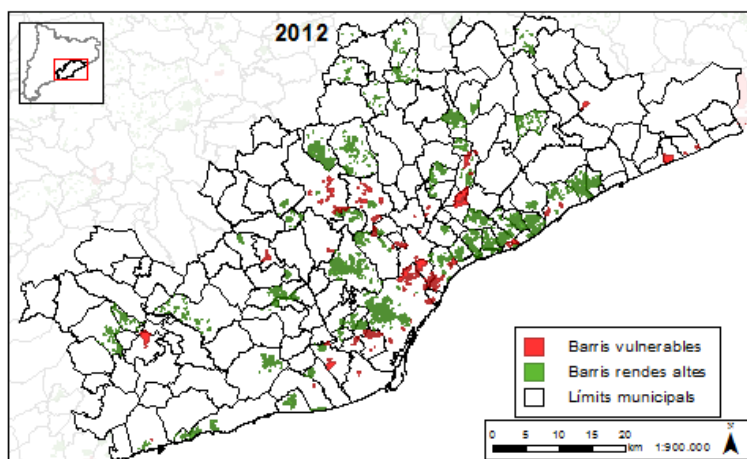
El Besòs ha acusat els impactes de la crisi econòmica de manera particular i profunda. Durant l'expansió immobiliària des de finals dels 90 fins a finals de 2007 es produeix una sortida de població de determinats barris, que compten amb un poder adquisitiu major, fent el salt a noves promocions urbanístiques, bé en el mateix municipi o a d'altres de l'àrea metropolitana. Els habitatges que quedaren buits generalment foren de venda i hi tingueren accés persones i famílies amb menor nivell d'ingressos, però que amb les facilitats de crèdit i la tendència al baix tipus d'interès van veure facilitades les opcions de compra (encara que amb un sobreendeutament considerable). L'augment de preus durant l'anomenada bombolla immobiliària fou exponencial, també als barris perifèrics com a efecte domino de la ciutat central, Barcelona. Tot i així, els preus es situaven per sota dels d'habitatges situats en

zones de centralitat, i per tant, aquestes zones urbanes es convertiren en pol d'atracció de població amb menys renda.

La crisi econòmica expulsà a molts ciutadans i ciutadanes del mercat laboral amb la conseqüent incapacitat de fer front a les despeses hipotecàries (sobreendeutament) que al seu torn va tenir com a conseqüència l'expulsió de l'habitatge. **La suma dels efectes de l'expansió immobiliària i de la crisi posterior en les dinàmiques metropolitanes va aprofundir la intensitat de la segregació social i urbana en determinats barris**, que es consolidaren com a "barris vulnerables", amb una creixent especialització com a àrees residencials de rendes baixes, una situació que cada vegada es fa més irreversible (Nel-lo, 2018). Tot i això, cal tenir present que de la mateixa manera que els grups socials més vulnerables tendeixen a agrupar-se en els barris més desfavorits, els grups socials més benestants ho fan en aquells barris de rendes més altes, produint-se així un doble fenomen de segregació.

Com es pot observar a la Figura 1.2, a l'any 2012 la concentració de barris vulnerables al llarg de l'eix del Besòs era significativament extensa i representava l'àrea amb una major concentració de vulnerabilitat de tota l'àrea metropolitana de Barcelona (Blanco et al., 2018).

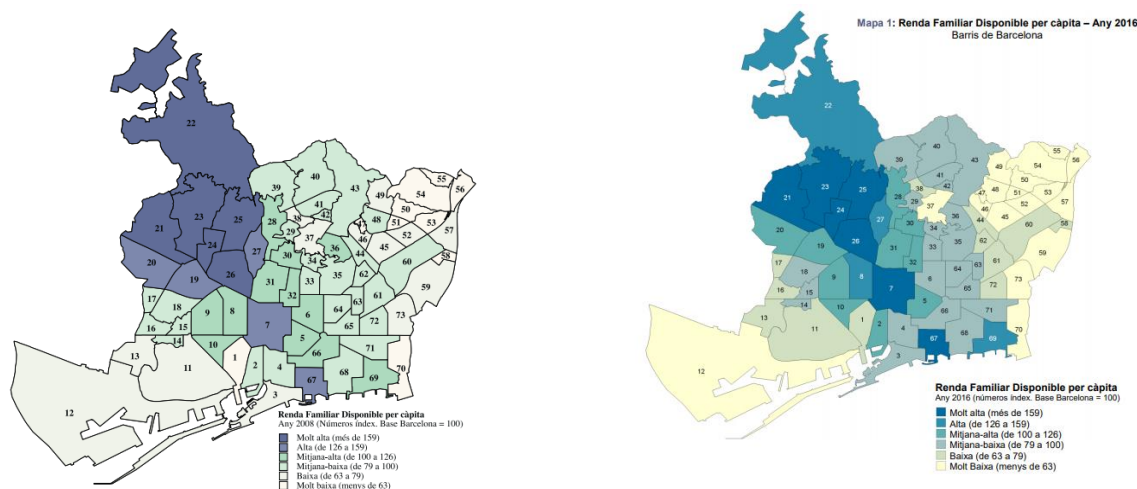
Figura 1.2. Mapa de segregació urbana a la RMB, 2012.

Font: Blanco et al. (2018).

Per altra banda, s'ha observat com **durant els últims anys el distanciament entre les rendes altes i baixes s'ha fet més gran**, ja no només entre diferents col·lectius, sinó entre territoris. És a dir, es produeix una tendència a la polarització de les rendes entre barris i entre municipis de l'entorn metropolità. En la Figura 1.3 es realitza una comparativa de l'evolució de la Renda Familiar Disponible dels barris de Barcelona en dos moments, l'any 2008 i l'any 2016 (darrera data disponible). Les rendes més baixes de la ciutat es troben en els barris del Besòs, i respecte el 2008 s'intensifica la concentració i s'estén territorialment.

Figura 1.3. Distribució de la Renda Familiar Disponible dels barris de Barcelona, 2008-2016.

Font: Ajuntament de Barcelona, 2008 i 2016.

Resulta necessari introduir aquestes reflexions, encara que de forma concisa, per emmarcar la problemàtica de la vulnerabilitat residencial, bàsicament per tres raons. En primer lloc, pel pes que actualment té el context sobre les condicions de l'habitatge. En segon lloc, perquè és evident que la problemàtica de l'habitatge té relació amb altres variables. I finalment, perquè no és una problemàtica d'un col·lectiu específic, ni d'un barri o un municipi en concret, sinó que és una qüestió metropolitana. Els fenòmens que es donen en una part d'una àrea territorial tenen efectes en una altra part de l'àrea. Comprendre les dinàmiques i pensar les estratègies esdevé primordial per guanyar en cohesió urbana.

En els següents apartats s'analitzen indicadors de vulnerabilitat amb dades el més actualitzades possible, en tres grans àmbits i des d'una mirada metropolitana: la vulnerabilitat sociodemogràfica, socioeconòmica i residencial.

1.1. La vulnerabilitat sociodemogràfica

A l'àmbit Besòs hi viuen 1 milió de persones, que representa el 30% de la població de l'àrea metropolitana de Barcelona (AMB) i el 12% del conjunt de Catalunya. La densitat de població es situa molt per sobre de la mitjana de l'AMB (alguns municipis la dupliquen i tripliquen) i només Moncada i Reixac es situa per sota.

Els municipis que conformen el Besòs tenen una **població més jove que la mitjana metropolitana**, mentre que els districtes barcelonins es situen pràcticament en el mateix percentatge metropolità. El Besòs, però, no s'escapa a la tendència generalitzada d'envelliment i sobreenvelliment de les nostres societats, tot i que el pes és desigual entre els diferents municipis i districtes: la població major de 65 anys es situa per sota respecte l'AMB en tres ciutats, Montcada i Reixac, Sant Adrià de Besòs i Badalona, mentre que Santa Coloma de Gramenet s'equipara a la mitjana metropolitana i els tres districtes de Barcelona tenen un percentatge de gent gran per sobre de la mitjana de l'AMB.

Aquest factor esdevé clau a l'hora d'analitzar i preveure l'atenció a la dependència, així com les necessitats d'habitatge pel que fa a millores en l'accessibilitat i la mobilitat. Per altra banda, augmenta el risc de pobresa i exclusió d'aquest col·lectiu, especialment dones i persones amb pensions no contributives. Els indicadors de població major de 65 anys (sobretot de més de 75 anys) i el de persones que viuen soles, sumat al de nivell de renda, cal relacionar-los amb el risc de vulnerabilitat residencial d'aquest sector de població i amb les condicions i conservació del parc d'habitatges (ascensor, ubicació, manteniment, etc.).

Per altra banda, l'índex de dependència global ens mostra la proporció de la població dependent (per edat) respecte a la població activa. És a dir, com més alta és la variable, més pes o més dependència té la població de més edat vers la població més jove. L'àrea metropolitana de Barcelona té un índex inferior al de Catalunya, 51,7 i 53 respectivament (Taula 1.2) i només Montcada i Reixac es situa per sota de la mitjana metropolitana. Si es compara amb l'índex català, Badalona, Montcada i Reixac i Sant Adrià de Besòs es troben per sota, Sant Martí ho supera lleugerament i Nou Barris, Sant Andreu i Santa Coloma de Gramenet (en aquest ordre), tenen un índex superior.

Taula 1.2. Indicadors sociodemogràfics dels municipis i districtes del Besòs, 2017.

Indicador / Territori	Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià B.	Santa Coloma G.	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	AMB
Població	215.848	35.063	36.624	117.597	166.805	147.693	236.163	3,2 M
Densitat (habitants/km ²)	10.182	1.498	9.638	16.800	717 ¹	768 ¹	845 ¹	5.116
Taxa joventut	8,7	9	9,3	8,6	-	-	-	8,5
Població 65 anys i més (%)	18,4	15,1	17,2	19,7	23,5	21,8	20,4	19,6
Població 0-14 anys (%)	15,8	17,4	17	15,5	14,1 ²	14,3 ²	14,4 ²	14,5
Índex envelliment	116	86,6	101,0	127,2	166,5	152,0	141,7	135,6
Sobreenvelliment	13,7	14,5	13,5	11,3	-	-	-	16,2
Població estrangera (%)	12,1	10,3	12,5	19,4	15,9	12	16,5	14,7
Dependència global demogràfica	51,9	48,3	52	54,4	60,4	56,6	53,2	51,7

Font: Elaboració pròpia a partir de l'AMB i Ajuntament de Barcelona, 2017.

La població estrangera a l'àrea metropolitana es situa en un punt per sobre de la de Catalunya, 14,7% i 13,78% respectivament. És obvi que la distribució és desigual ja no només entre municipis, sinó entre els barris d'un mateix municipi, i d'aquesta manera Santa Coloma de Gramenet, Sant Martí i Nou Barris recullen percentatges majors que la mitjana metropolitana, mentre que la resta és inferior. Els principals motius de la concentració de població estrangera són el preu de l'habitatge, les infraestructures de transport públic, les possibilitats de feina, i les xarxes de suport. La concentració de

1 Habitants per hectàrea.

2 Població de 0-15 anys.

població immigrada és un dels factors que expliquen una edat mitjana més jove en determinats barris, tenint en compte que és una immigració econòmica i que correspon a població en edat activa.

Als tres districtes barcelonins viuen soles 8.085 persones de 85 anys i més, el que representa el 32% del total de la ciutat amb aquest perfil (Taula 1.3). Destacar que a Nou Barris és el 40% de la població del districte en aquesta franja d'edat la que viu sola, la més alta de la ciutat. És un indicador d'alerta: risc d'exclusió, demanda de serveis d'atenció a la dependència, condicions dels habitatges.

Taula 1.3. Població de 85 anys i més que viu sola als tres districtes de Barcelona, 2017.

Indicador / Territori	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí
Població de 85 anys i més que viu sola	2.727	2.114	3.244
Pes sobre el total de Barcelona de persones de 85 anys i més que viu sola (%)	10,9	8,4	12,9

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Ajuntament de Barcelona, Oficina Municipal de Dades, 2017.

En canvi, la població en edat d'emancipació, entre els 25 i 34 anys, representa el 12% (OMHB 2016), una dada important a tenir en compte per a la demanda d'habitatge. Considerant la taxa de desocupació juvenil i les condicions laborals, els joves són un dels sectors de població amb dificultats d'accés a l'habitatge. A la Taula 1.4 es recull la taxa d'idoneïtat a nivell formatiu, dels joves de 15 anys (educació obligatòria) i de 17 anys (postobligatòria). Sant Adrià del Besòs és el municipi que compta amb menys joves que continuen els estudis postobligatoris (tant batxillerat com graus formatius), o dit d'una altra manera, el 38% dels joves de 17 anys no continuen la seva formació postobligatòria. Santa Coloma de Gramenet el segueix amb un 25% de joves que no continuen els seus estudis. És un indicador significatiu que es podrà relacionar amb un accés al mercat laboral de baixa qualificació i inestable així com la desigualtat d'oportunitats respecte a l'accés a altres recursos (habitatge, cultura, itineraris formatius, etc.).

Taula 1.4. Taxa idoneïtat als 15 anys i taxa d'escolarització als 17 anys dels municipis del Besòs, 2017.

Indicador / Territori	Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià del Besòs	Santa Coloma de Gramenet
Taxa idoneïtat als 15 anys ³	72,3	73	70,4	70,2
Taxa d'escolarització als 17 anys ⁴	79,8	78,4	61,9	74,3

Font: Elaboració pròpia a partir d'IERMB, 2017

Pel que fa al nivell d'instrucció dels districtes barcelonins, es prenen uns indicadors diferents als anteriors dels municipis, donat que són els que disposa l'Ajuntament de Barcelona i permet fer una comparativa amb el conjunt de la ciutat sobre nivell de formació del total de la població del districte (Taula 1.5). Així, **les persones amb estudis superiors de tots els districtes és inferior a l'índex**

³ Alumnes de 15 anys que cursen 4t d'ESO (cap curs repetit) durant el curs 2016-17.

⁴ Alumnes de 17 anys escolaritzats sobre el total de població de 17 anys al 2015.

barceloní, sent Nou Barris el districte que més es distancia. Pel contrari, la població sense estudis (de cap tipus) i sense estudis obligatoris és superior als districtes respecte el conjunt, on Nou Barris torna a ser el districte amb més població en aquesta situació.

Taula 1.5. Nivell de formació de la població dels tres districtes de Barcelona 2018.

Nivell d'estudis	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Barcelona
Població sense estudis (%)	5,3	3,1	3,3	2,8
Població estudis obligatoris (%)	57,4	47,4	44,5	39,4
Població estudis batxillerat i CFGM5 (%)	21,8	26,1	24,9	25,3
Població amb estudis universitaris i CFGS6 (%)	13,8	21,8	25,7	30,9

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Ajuntament de Barcelona, Oficina Municipal de Dades, 2018.

1.2. La vulnerabilitat socioeconòmica

La renda familiar disponible és inferior tant en el cas de les ciutats del Besòs respecte a la mitjana metropolitana, com dels districtes respecte a Barcelona, i l'atur és superior a tot l'àmbit Besòs (municipis i districtes) en relació a l'AMB. Aquests dos indicadors corroboren el que s'apuntava anteriorment respecte la concentració de rendes baixes en determinats barris al llarg del Besòs. Igualment són factors clau a l'hora d'estudiar el cost que representa per a les persones i famílies l'accés i permanència a la llar en relació al preu de l'habitatge.

Cal recordar també que, a més de la taxa d'atur, per les característiques del mercat laboral s'ha de comptar amb la temporalitat i les condicions laborals que afecten directament als ingressos, a l'estabilitat laboral i com a conseqüència a l'estabilitat de la llar. Per altra banda, l'atur de llarga durada respecte el total de persones aturades és elevat, el que significa una **cronificació de la desocupació** per a un bon nombre de persones, esgotant sovint els ajuts d'atur i per tant amb un elevat risc de pobresa severa i dificultats d'inclusió social. El perfil majoritari de l'atur de llarga durada és de població amb poca qualificació professional, majors de 45 anys i dones, amb el risc que persones desocupades de llarga durada deixin d'estar registrades com a tals, és a dir, deixin de ser visibles a nivell estadístic. Respecte l'atur juvenil s'ha produït una certa disminució durant els darrers anys (igual que el conjunt d'aturats), però amb una inestabilitat laboral molt present i actualment, sense considerar Barcelona, **l'àmbit Besòs compta amb més de 7.000 joves entre 20 i 34 anys en situació d'atur** (Taula 1.6 i 1.7).

⁵ Cicles Formatius de Grau Mitjà.

⁶ Cicles Formatius de Grau Superior.

Taula 1.6. Indicadors socioeconòmics dels municipis del Besòs, 2017.

Indicadors/ Territoris	Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià de Besòs	Santa Coloma Gramenet	AMB
RFD x càpita (€) ⁷	16.000	13.526	14.873	14.521	19.433
RFD índex AMB=100	82,4	69,6	76,5	74,7	100
Atur registrat ⁸	13,8	13,2	17,1	14	10,5
Atur llarga durada ⁹	44,74	41,88	41,49	40,93	-
Atur jove (20-34 anys)	3.672	579	850	2.061	39.639

Font: Elaboració pròpia a partir d'AMB i IDESCAT, 2017.

Taula 1.7. Indicadors socioeconòmics dels tres districtes de Barcelona, 2017.

Indicadors/ Territoris	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Barcelona
RFD Índex BCN=100 ¹⁰	55	74,5	87,1	100
Atur registrat ¹¹	10.066	7.307	11.693	-
Pes de l'atur registrat sobre el total de BCN (%)	13,6	9,9	15,9	100
Pes de l'atur de llarga durada sobre atur registrat (%)	39,6	41,3	40,6	37,8
Atur població <29 anys (%)	14,6	13,2	11,8	13,2

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Ajuntament de Barcelona, Oficina Municipal de Dades, 2017.

Pel què fa a la taxa d'atur s'observa com la més alta correspon al municipi de Sant Adrià de Besòs (17,1%) i la més baixa a Montcada i Reixac (13,2%) respecte als quatre municipis de la riba esquerra del riu (Figura 1.4). Tanmateix, tots ells es situen per sobre de la mitjana metropolitana, que es situa en el 10,5%. Respecte als districtes, Sant Martí és el que acumula un pes més alt sobre el total de Barcelona, amb un 15,9% i Sant Andreu és el que menys, amb un 10%. Pel què fa **a les rendes familiars disponibles, es troben en uns nivells inferiors tant els districtes (respecte la mitjana municipal) com els municipis (respecte la mitjana metropolitana).**

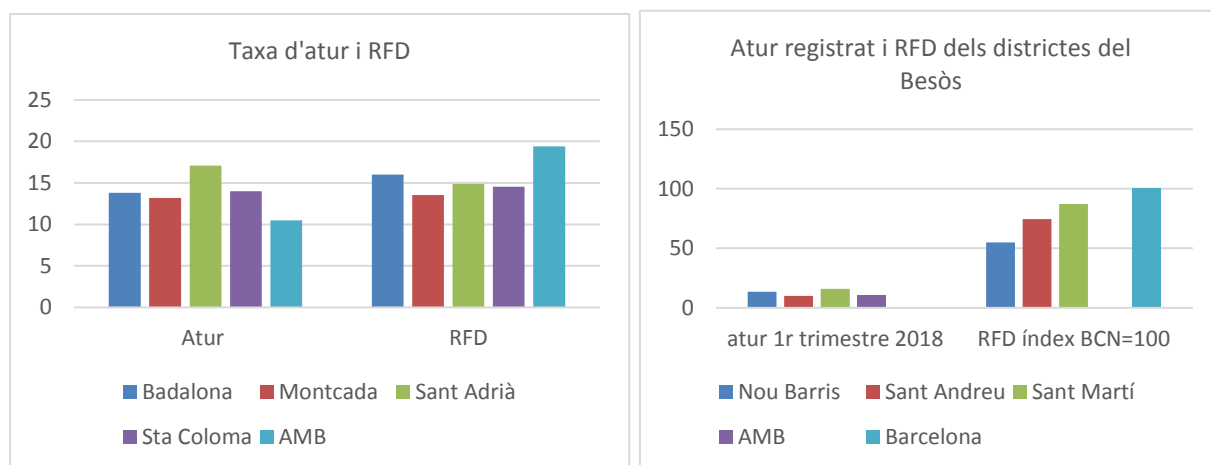
⁷ Renda Familiar Disponible per càpita.

⁸ Darrera data registrada març de 2018.

⁹ Persones aturades registrades fa 1 any i més.

¹⁰ Nivell mitjà de renda familiar disponible dels habitants del districte en relació amb la mitjana de Barcelona. Índex BCN= 100. 2016.

¹¹ Desembre 2017, nombres absoluts.

Figura 1.4. Taxa d'atur i Renda Familiar Disponible dels municipis del Besòs, 2017.¹²

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Ajuntament de Barcelona, Oficina Municipal de Dades i AMB 2017.

El 28,5% de la població que viu al Besòs es troba en situació de pobresa extrema o moderada segons dades de l'IERMB (2017). És un indicador alarmant en sí mateix, i també comparat amb el seu entorn: 24,4 % de l'àrea metropolitana i 20 % de Catalunya, que ja de per sí són alts. Dos elements fonamentals són l'atur i la precarietat laboral, així com les polítiques d'austeritat que han retallat serveis i prestacions.

Altres elements que reafirmen aquesta situació són els indicadors de protecció social. A la Taula 1.8 es recull una comparativa dels quatre municipis respecte a la mitjana de Catalunya a partir de la informació de les Àrees Bàsiques de Serveis Socials del 2016. Són dades que orienten sobre alguns elements a considerar, com els expedients d'infància i situació de risc iniciats en les àrees de serveis socials, on tots els quatre municipis es situen molt per sobre de la mitjana catalana. Tot i ser orientatiu (no vol dir que tots concloguin en un informe de pobresa infantil o tinguin el mateix grau) és un indicador que alerta de la vulnerabilitat de la infància en aquest àmbit territorial, així com en termes de protecció, inclusió i cohesió. En el cas de la vulnerabilitat residencial, sigui per un procés de llançament o desnonament, o una major despesa destinada a l'allotjament respecte els ingressos familiars, són situacions amb privacions tant respecte a l'habitatge digne i segur com amb altres matèries, sent la infància la gran perjudicada.

Les prestacions per desocupació i el número de pensions no contributives (com a exemple de necessitats i mesures de protecció social) segueixen pautes semblants a les quatre ciutats respecte a Catalunya, situant-se per sota en el primer cas i per sobre en el cas de les pensions no contributives. Les rendes mínimes d'inserció sobre el total de la població són superiors a Badalona, Montcada i Reixac i Sant Adrià de Besòs respecte a l'indicador català i Santa Coloma de Gramenet té un percentatge superior pel que fa a l'ajut al lloguer (Figura 1.5). Igualment cal preguntar-se sobre les condicions de vida de les persones aturades que no reben cap tipus de prestació per desocupació encara que hi hagin

¹² Atur registrat als districtes de Barcelona, març 2018. Renda Familiar Disponible als districtes, 2016. Taxa d'atur i renda familiar disponible dels municipis de Santa Coloma de Gramenet, Sant Adrià de Besòs, Montcada i Reixac i Badalona, 2017.

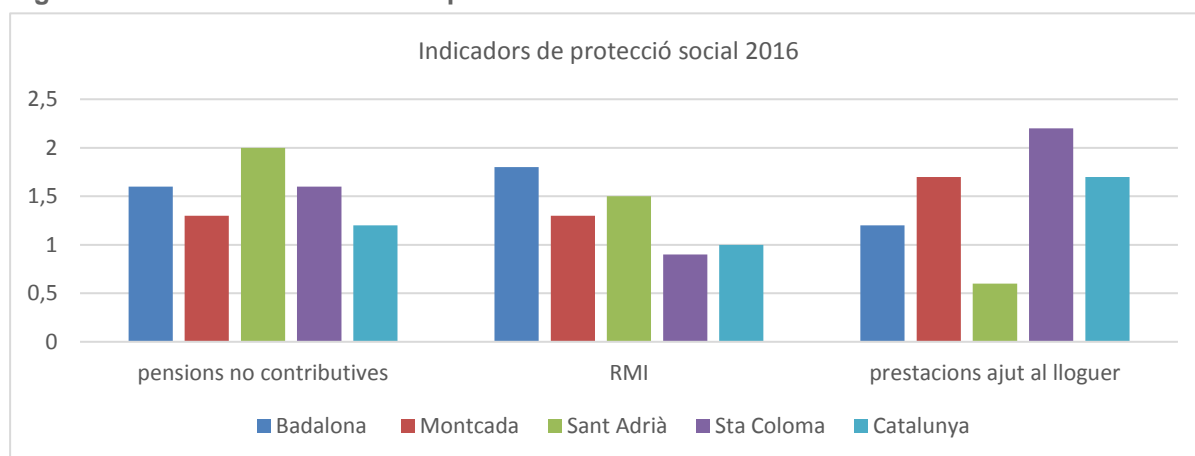
altres ajuts de protecció social, són realitats on l'exclusió tendeix a cronificar-se amb un impacte directe sobre l'accés i permanència a la llar.

Taula 1.8. Indicadors relatius a la protecció social, 2016.

Indicadors/ Territoris	Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià de Besòs	Santa Coloma de Gramenet	Catalunya
Aturats sense prestació d'atur (%) ¹³	55,9	56,3	58,6	57	
Pensions no contributives ¹⁴	1,6	1,3	2,0	1,6	1,2
Prestacions per desocupació ¹⁵	43,1	43,1	41,5	42,1	45,9
Renda Mínima Inserció	1,8	1,3	1,5	0,9	1,0
Prestacions ajut al lloguer ¹⁶	1,2	1,7	0,6	2,2	1,7
Expedients infants i situació de risc iniciats durant l'any ¹⁷	143	115	84,1	109,8	79,3

Font: Elaboració pròpia a partir d'IERMB, 2018; d'IDESCAT i de les Àrees Bàsiques de Serveis Socials, 2016.

Figura 1.5. Indicadors relatius a la protecció social 2016.

Font: Elaboració pròpia a partir d'IDESCAT i de les Àrees de Serveis Socials, 2016.

Pel que fa als districtes, és important conèixer el nombre absolut de les Rendes Mínimes d'Inserció (RMI) de cada àrea, però sobretot el seu pes sobre el conjunt de la ciutat. La RMI és un indicador de la població que ha esgotat totes les ajudes anteriors i es troba en una situació de carència i sense recursos propis. Com es pot observar a la Taula 1.9, destaca especialment la situació de Nou Barris, una de les zones amb una més alta vulnerabilitat urbana: la distància de la RFD respecte a Barcelona és de 45 punts. És el districte amb la renda més baixa de la ciutat, l'atur juvenil es situa en el 14,6 %,

¹³ Indicador calculat entre la diferència de la població que sí rep prestació i el total de persones aturades, 2016.

¹⁴ Indicador calculat sobre el total de la població.

¹⁵ Indicador calculat sobre el total d'aturats.

¹⁶ Indicador calculat sobre el total de les llars.

¹⁷ Expedients iniciats durant l'any 2016 per cada 10.000 habitants.

més de 1.400 persones són beneficiàries de la Renda Mínima d'Inserció (25% del total de Barcelona) i el 40% de persones de 85 anys i més viu sola.

Taula 1.9. Renda Mínima d'Inserció dels tres districtes de Barcelona, 2017.

Indicadors/ Territoris	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí
Nombre de beneficiaris de la RMI	1.403	391	690
Pes sobre el total de BCN de beneficiaris de la RMI (%)	25,2	7,0	12,4

Elaboració pròpia. Font: Ajuntament de Barcelona 2018, Oficina Municipal de Dades.

1.3. La vulnerabilitat residencial

La vulnerabilitat residencial ve condicionada fonamentalment per dos factors: el cost (accés i permanència) i les condicions d'habitabilitat. La dimensió morfològica és també un factor que té un impacte en aquest àmbit. Bona part dels barris del Besòs van néixer als anys 60 i 70 del segle XX per fer front de forma ràpida i barata al creixement exponencial de la població nouvinguda de la resta de l'Estat. Ja sigui a través de l'autoconstrucció, creixement en bloc o de la creació de polígons d'habitatges, es configuraren uns barris amb greus dèficits urbanístics i habitacionals: manca de serveis bàsics com enllumenat, sanejament o equipaments, però també per les característiques dels habitatges de blocs sense ascensor, pisos petits, deficiència energètica, etc.

Les inversions públiques i programes realitzats des de la represa dels ajuntaments democràtics en aquestes zones són inqüestionables (plans integrals de millora dels barris, xarxa de transport públic, equipaments i serveis públics) i han ajudat a endreçar, guanyar en cohesió i millorar les condicions de vida de manera inequívoca. Però hi ha elements estructurals, com la discontinuïtat urbana per grans infraestructures que propicia encara l'aïllament físic o fragmentació urbana. Per altra banda, tot i els esforços realitzats, l'habitatge és un camp que encara avui no gaudeix de les millors condicions en l'àmbit del Besòs i resten pendents inversions en el camp de la rehabilitació. El problema s'agreuja quan aquests barris pateixen processos de substitució de la població (solen ser barris d'entrada i sortida de població), quan les persones que hi viuen no disposen dels recursos per fer front a la conservació dels habitatges, i quan el mercat immobiliari ha estat fonamental en la segregació social i urbana, com és el cas. A la vegada repercuteix en altres variables, com són les condicions de l'espai públic, o variables intangibles com és la percepció dels barris (tant de la població resident com la que no).

Per a mesurar els indicadors de risc de les condicions d'habitabilitat, cal remetre's al Cens de Població i Habitatges de 2011. Tot i que és evident que en aquests anys s'han produït canvis en el sector, són variables orientatives de la realitat habitacional a les quatre ciutats del Besòs, com indica la Taula 1.10. Respecte els edificis sense ascensor, Santa Coloma de Gramenet acumula més del 50% del parc, mentre que Sant Adrià de Besòs té un 4% dels edificis en mal estat de conservació.

Per tal de tenir una mirada de conjunt de les realitats residencials, a aquestes variables cal sumar-hi altres indicadors com la població major de 75 anys (en termes d'accessibilitat), el nivell d'ingressos dels

veïns i veïnes per fer front a la rehabilitació i conservació, la constitució o no de comunitats de veïns, o percentatges de pisos propietat d'entitats bancàries o fons d'inversió. És a dir, sovint coincideixen dèficits habitacionals amb risc de vulnerabilitat social, una qüestió clau a l'hora de dissenyar estratègies d'intervenció.

Taula 1.10. Principals indicadors de risc del parc d'habitatges dels 4 municipis del Besòs, 2011.

Indicador/Territori	Badalona	Montcada	Sant Adrià	Santa Coloma
Edificis sense ascensor	28,34%	26,32%	12,05%	51,36%
Habitatges sense calefacció	0,14%	0,07%	12,05%	0,16%
Edificis en mal estat conservació	1,52%	1,65%	3,96%	1,92%
Edat mitjana dels habitatges	42,65	32,77	36,19	39,49

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona, Cens de Població i Habitatges, INE, 2011.

Amb l'esclat de la crisi econòmica els desnonaments s'elevaren a xifres mai conegudes i es va fer visible com a problema col·lectiu, amb 95.000 desnonaments practicats a Catalunya durant els anys 2008-2017 i 11.100 a la província de Barcelona (Observatori DESC, 2018).

Les execucions hipotecàries realitzades al llarg dels darrers anys intensifiquen també la problemàtica respecte a la conservació i la gestió de l'habitatge: passa a ser en aquests casos un actiu "tòxic" de les entitats financeres i de grans tenidors, en general amb una manca d'inversió de manteniment i rehabilitació, que per altra banda és d'obligat compliment per part dels propietaris. Sovint provoca tota una sèrie de problemàtiques diverses associades: desnonaments, pisos buits, ocupacions irregulars, etc. Així, la qüestió de l'habitatge buit és d'una gran complexitat perquè intervenen moltes casuístiques i és de difícil estudi, però s'ha volgut incloure en aquest informe com una de les realitats actuals que a la vegada provoca diferents conflictes. Sobre el nombre d'habitatges buits i d'habitatges ocupats, si bé cal prendre les xifres com a orientatives, a les quatre ciutats del Besòs **existeixen més de 300 habitatges buits amb condicions d'habitabilitat i més de 400 ocupacions** segons el Registre d'habitatges buits de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya.

Per tal de calcular l'impacte dels habitatges desocupats de grans tenidors, l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona, utilitza un indicador sobre el nombre d'habitatges buits inscrits al registre per cada mil habitants, que permet realitzar a la vegada una comparativa entre territoris (Taula 1.11). **Santa Coloma de Gramenet és el municipi del Besòs amb un índex major d'habitatges de grans tenidors desocupats (7,47)** i Barcelona és el que presenta l'índex menor (1,51). Tanmateix, cal tenir present que tot i que aquests habitatges poden constar com a desocupats, no vol dir que en tots els casos ho estiguin, ja que les ocupacions són un fenomen constant i dinàmic.

Taula 1.11. Habitatges desocupats de grans tenidors, 2016.¹⁸

Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià de Besòs	Santa Coloma de Gramenet	Barcelona
5,73	5,63	2,71	7,47	1,51

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona, AHC i Padró Municipal d'habitants: IDESCAT.

Cal dir també que la venda d'habitatges de les entitats financeres s'ha vist accelerada darrerament, un procés que es deu a la pressió del Banc Central Europeu perquè les entitats bancàries sanegin els actius immobiliaris i que ha fet que entrin en joc fons inversors, com Cerberus, Testa, o Blackstone (aquest darrer amb més de 20.000 habitatges a tot l'Estat). El preu de venda rebaixat dels habitatges dels bancs i l'augment de demanda d'habitatge de lloguer ha dinamitzat el mercat i cal veure els efectes que poden tenir per a la ciutadania de rendes més baixes.

Els costos d'accés a l'habitatge es mesura amb dos paràmetres: els ingressos personals o familiars i el cost d'allotjament (preu de compra o lloguer més les despeses relacionades com subministraments, IBI,...) calculant així l'esforç que suposa en termes de càrrega o sobrecàrrega per a un individu o unitat familiar o de convivència. Aquest factor esdevé clau a l'hora de determinar les causes del risc o exclusió residencial. Durant els darrers anys - des de l'esclat de la crisi econòmica i financera- s'ha anat produint un canvi en la tinença de l'habitatge, augmentant la demanda d'habitatge de lloguer. Aquest fet s'ha sumat a la repercussió que té la dinàmica immobiliària de la ciutat de Barcelona (com a ciutat global) vers la seva corona. Unes dinàmiques que han produït un procés a l'**alça dels preus de lloguer dels municipis del Besòs des de 2014**, com es pot observar a la Figura 1.6. Tot i la davallada que es va produir entre els anys 2012 i 2014, s'observa un canvi de tendència a partir de 2015, amb un increment sostingut fins a l'actualitat, com demostra també la Taula 1.12. **Sant Adrià i Badalona són les ciutats del Besòs que més s'han encarit** entre 2016 i 2017 (11% i 10% respectivament). L'augment de preu de lloguer experimentat en els tres darrers anys agreuja l'accés i la perdurabilitat de persones i famílies treballadores amb menys renda, i especialment els casos que ja venen d'un procés d'execució hipotecària prèvia.

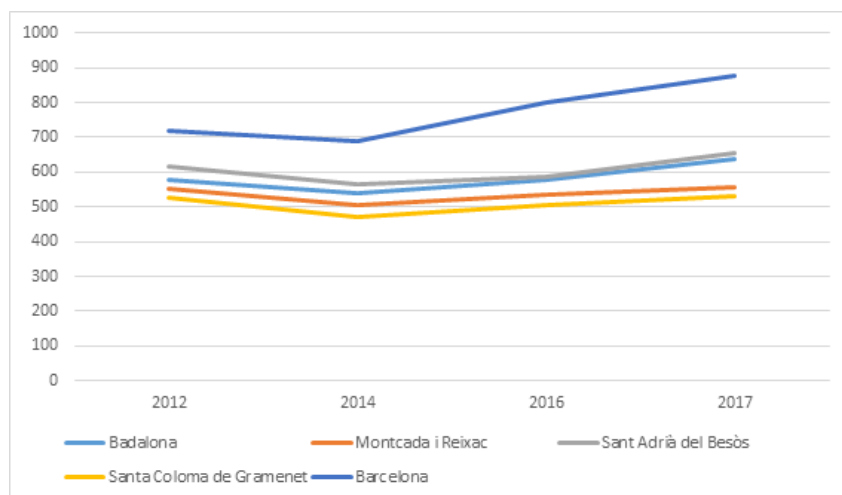
Taula 1.12. Preu del lloguer mensual 2017 i variació del preu respecte al 2016

Indicadors/ Territoris	Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià de Besòs	Santa Coloma de Gramenet
Preu de lloguer mensual (2017)	638 €	556 €	654 €	529 €
Variació 2016-2017	10,03%	3,96%	11,15%	4,61%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona a partir de la Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana.

¹⁸ Nombre d'habitatges buits inscrits al registre per cada 1.000 habitants.

Figura 1.6. Evolució del preu mitjà de lloguer (€/mes), 2012-2017.

Font Elaboració pròpia a partir de l'IERMB i OHB, Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana

Per un altre cantó, els districtes de **Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí tenen un preu mitjà de lloguer per sota de la mitjana de Barcelona** (Taula 1.13), sent Nou Barris - amb 3 punts per sota del preu de Barcelona- el districte més barat, i el districte també que té un percentatge de pisos de menors dimensions més elevat. Així, el preu mitjà de lloguer a Nou Barris d'un pis de 60m² és de 633 € a l'any 2017.

En termes de costos, o d'esforç que suposa l'accés i permanència de l'allotjament, cal dir que mentre el preu de lloguer s'incrementa de manera exponencial, els salaris només ho fan el 0,1% durant el darrer any. És obvi que aquesta situació fa preveure més risc de vulnerabilitat residencial de més població i més diversa, si no canvia la tendència, i s'agreuja entre les classes treballadores de rendes baixes. Segons FEANTSA (dades del 2014) la sobrecàrrega en despesa d'habitatge a Espanya era del 10,9% entre el total de la població i el 39,6% entre les llars pobres (amb rendes inferiors al 60% de la mitjana equivalent), sent l'Estat Espanyol, un dels països europeus on les llars pobres estan més exposades a les fluctuacions del mercat.

Taula 1.13. Preu del lloguer i superfície de l'habitatge als tres districtes de Barcelona, 2017.

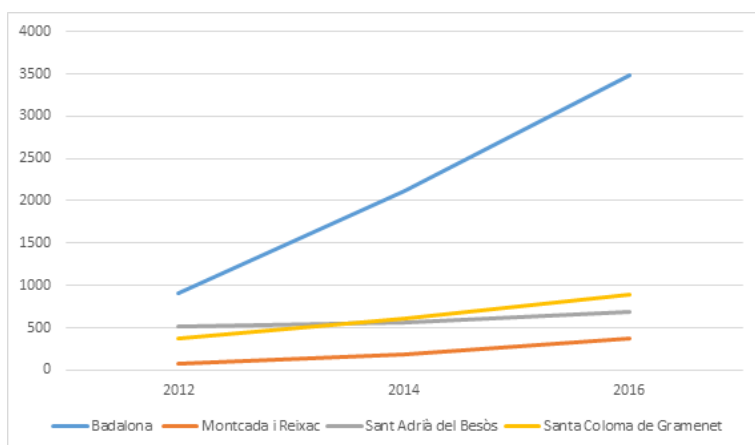
Indicador/Territori		Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Barcelona
Superfície dels habitatges ¹⁹	Fins a 61m ²	43,4	31,2	26,7	30,8
	Més de 120m ²	0,6	1,2	2,9	8,4
Preu lloguer mitjà per superfície €/m ² /mes		10,55	11,36	12,90	13,36

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Ajuntament de Barcelona, Oficina Municipal de Dades, 2017.

¹⁹ Percentatge d'habitatges en funció de la superfície sobre el total d'habitatges (%).

Com a conseqüència de les condicions actuals (salaris baixos i preus de lloguer alts) existeix una gran demanda d'habitatge assequible. És aquí on cal situar un dels vectors principals del problema, en l'elevadíssima distància entre demanda i oferta. És a dir, hi ha una manca greu d'habitatge accessible per a un gran nombre de la població, especialment joves, famílies monoparentals, treballadors i treballadores amb rendes baixes i gent gran. No és d'estranyar per tant l'increment que experimenten les sol·licituds del Registre d'Habitatges de Protecció Oficial, com queda palès a la Figura 1.7. Destaca de manera remarcable l'increment que experimenta Badalona, i un augment sostingut pel que fa als tres municipis restants.

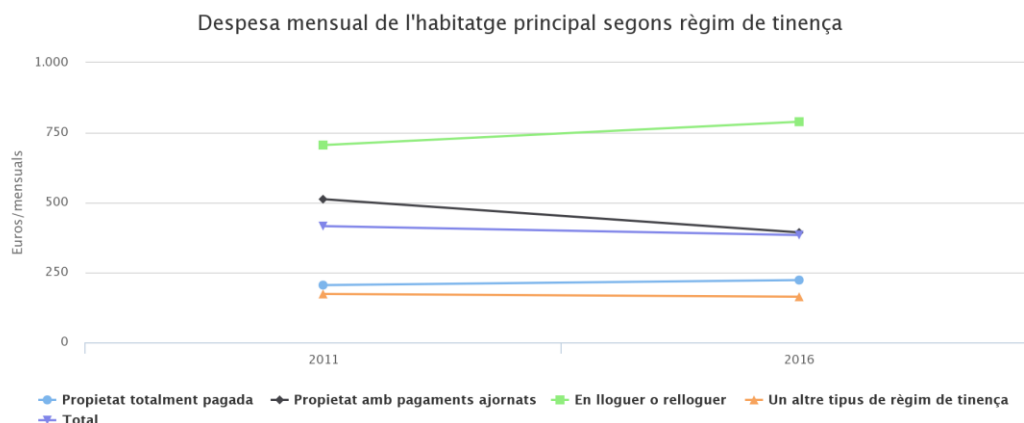
Figura 1.7. Evolució de les inscripcions vigents del Registre de Sol·licituds d'HPO, 2012-2016.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'IERMB, Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana, 2018.

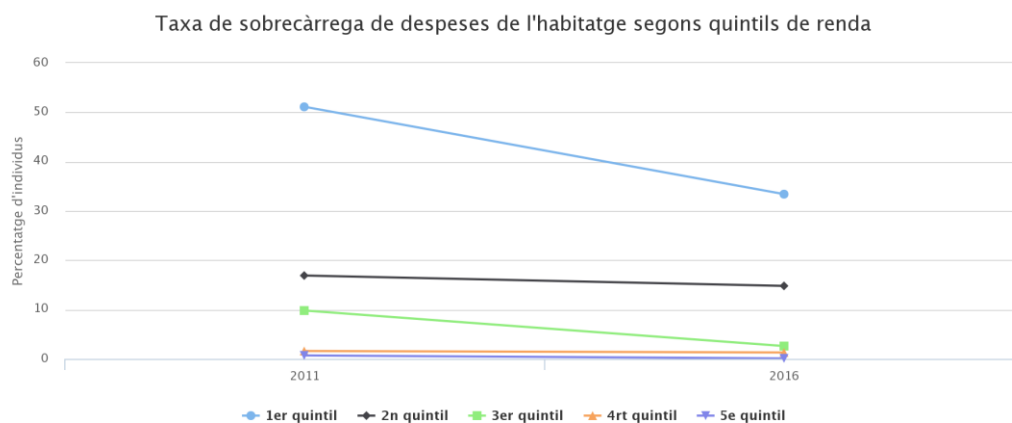
Com a conseqüència de l'encariment del lloguer i en relació a les rendes, actualment la majoria de desnonaments són per impagament de lloguer, per finalització del contracte i canvi de les condicions arrendatàries, i una tendència generalitzada de substitució de les rendes antigues pels lloguers a terminis. Existeixen diferències entre les despeses mensuals de l'habitatge en funció del tipus de tinença (Figura 1.8). Durant els darrers anys, proporcionalment la despesa en el cas de lloguer és superior i continua a l'alça, mentre que la despesa en el cas d'habitatge en propietat té la tendència contrària, menys despesa i a la baixa. Si es mesura la despesa destinada a l'habitatge en funció de la renda, les rendes més baixes són les que més percentatge dels ingressos destinen a l'allotjament i són les rendes més altes les que han vist reduït el percentatge que suposa la despesa de l'allotjament respecte als ingressos personals o familiars (Figura 1.9).

Figura 1.8. Evolució de la despesa mensual de l'habitatge segons règim de tinença 2011-2016

Font: IERMB a partir de de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2016 i la encuesta sobre condiciones de vida, INE i IDESCAT.

Figura 1.9. Evolució de la sobrecàrrega de despesa de l'habitatge segons quintils de renda, 2011-2016.

Font: IERMB a partir de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2016 i la Encuesta sobre condiciones de vida, INE i IDESCAT.

En aquest punt, cal subratllar que quan es fa referència a la intensificació de la segregació urbana, és un fenomen que es dona per variables com les que s'analitzen aquí: barris amb rendes baixes acusen un esforç de sobrecàrrega de l'habitatge major que barris de rendes altes, que a la vegada provoca un major risc de vulnerabilitat residencial i un major risc de privació material.

1.4. L'habitatge és un dels principals vectors d'exclusió

Es pot considerar que la problemàtica associada a l'habitatge és sistèmica. És una de les conseqüències d'associar l'habitatge al sector de la construcció com a motor econòmic (i fins i tot com a bé especulatiu), més que no pas com a dret subjectiu, així com per la manca de polítiques públiques d'habitatge de forma continuada. Sobre aquesta base, les dinàmiques dels cicles d'expansió immobiliària primer i la crisi econòmica i financera posterior, així com de polítiques d'austeritat, encara agreugen més la problemàtica, condicionant les realitats actuals. A tall de resum, a continuació es destaquen les principals problemàtiques associades a la vulnerabilitat residencial al Besòs:

- **El context social, econòmic i urbà té un gran pes sobre les situacions personals i familiars**, que pot condicionar les oportunitats i els itineraris dels individus. La vulnerabilitat residencial és conseqüència en bona mesura de les dinàmiques econòmiques, metropolitanes i socials, i no només augmenta sinó que també diversifica la tipologia de població afectada, així com **es diversifiquen les situacions i problemàtiques de l'habitatge**, sent un dels principals vectors d'exclusió.
- La vulnerabilitat residencial es mesura amb dos elements principals: el cost d'accés i permanència de l'habitatge i les condicions d'habitabilitat. **El parc d'habitatges en determinades zones del Besòs, apunta dèficits estructurals** en termes d'accessibilitat, conservació i deficiència energètica.
- Els dos períodes consecutius - de **la bombolla immobiliària i la crisi econòmica i financera posterior**- han provocat una **quantitat d'execucions hipotecàries excepcional**. Només entre Badalona i Santa Coloma de Gramenet es produeixen més de 4.000 llançaments executats durant els anys 2013-2016. A l'any 2016 consten més de 21 pisos buits de grans tenidors per cada mil habitants entre les quatre ciutats del Besòs. L'alliberament i els preus d'aquests actius per part de les entitats financeres, i l'increment de la demanda de lloguer, són factors que fan que la cartera estigui **en el punt de mira dels fons inversors, amb un nou impacte sobre les condicions d'accés i mobilitat d'aquest parc d'habitatges**.
- **Les tendències demogràfiques, socials i econòmiques del Besòs preveuen més demanda d'habitatge assequible**. Per contra, l'oferta és residual. Mentre que l'augment del salari brut es situa en un 0,1% en el darrer any, l'augment del cànon de lloguer es situa molt per sobre, també en els municipis i districtes del Besòs on Barcelona exerceix un efecte domino, arribant en alguns casos a superar el 10% de creixement durant el darrer any.
- **La manca d'habitatge assequible és un dels principals problemes, i actua com a embut**, condicionant en carena tots els circuits d'accés i permanència a l'habitatge i elevant així la vulnerabilitat residencial de més població i més diversa. Els quatre municipis del Besòs acumulen 6.756 inscripcions vigents del Registre de Sol·licituds d'Habitatge de Protecció Oficial segons dades de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya a data de juliol de 2018.
- **Els joves, les famílies monoparentals, els nuclis familiars amb una baixa intensitat laboral i els treballadors i treballadores amb rendes baixes són els sectors de població més afectats pel que fa al risc de vulnerabilitat residencial**. La Renda Disponible Familiar del Besòs es situa per sota de la mitjana metropolitana i la taxa d'atur per sobre.
- A l'any 2017 a l'entorn de les quatre ciutats del Besòs, més de **7.000 joves entre 20 i 34 anys estan en situació d'atur i el 26,4% dels joves de 17 anys no continuen la formació postobligatòria**.

- **L'increment de l'envelliment i sobre envelliment de la població fa augmentar la demanda d'atenció a la dependència** i de millora de les condicions dels habitatges en termes de conservació, mobilitat i accessibilitat. Als quatre municipis del Besòs a l'any 2017 viuen 9.646 persones de 85 anys i més, i els tres districtes barcelonins del Besòs sumen el 32% del conjunt de la ciutat de persones a partir de 85 anys que viuen soles.
- **La tendència a l'augment de les llars monoparentals** augmenta també la demanda d'habitatge assequible, i el risc d'exclusió residencial d'aquests nuclis. Son majoritàriament nuclis familiars de dones amb fills, tenint en compte que la taxa d'atur femení és superior, la temporalitat laboral és més alta i els salaris són més baixos.
- **Les rendes baixes destinen un major percentatge dels ingressos a l'allotjament.** El cost de l'habitatge es mesura en funció de l'esforç econòmic sobre els ingressos de les persones (preu de lloguer o hipoteca més despeses relacionades com subministraments i tributs). Una persona o nucli familiar de Nou Barris amb uns ingressos de 2,5 vegades el SMI destina al pagament del lloguer d'un pis de 60m², el 35,78 % dels ingressos, prenent el preu mitjà de lloguer del districte de l'any 2017.
- **Es visualitza una tendència a la polarització de rendes a nivell territorial.** La sobrecàrrega de les rendes baixes respecte al cost de l'habitatge provoca altres privacions materials, intensificant la vulnerabilitat urbana i la segregació social i urbana en determinats barris.

2 Mancomunar les polítiques d'habitatge al Besòs

Com hem vist fins ara, les transformacions socials, econòmiques i urbanes són d'escala metropolitana i el desenvolupament dels processos de segregació urbana esdevenen també a escala supramunicipal. Aquest fet és d'especial rellevància a l'hora no només de diagnosticar els processos de vulnerabilitat urbana sinó també a l'hora de dissenyar estratègies d'acció política, ja que **la lluita contra les causes i els efectes de la segregació urbana no pot passar només per desplegar polítiques locals.**

Aquesta és una premissa clau a l'hora de dissenyar les polítiques d'habitatge a tot l'àmbit del Besòs i, de fet, existeixen diversos factors que justifiquen **l'aposta de mancomunar les polítiques d'habitatge** en aquest àmbit territorial:

1. Existeixen **elements comuns en els teixits urbans i en els perfils socials** de les àrees vulnerables dels quatre municipis, Badalona, Montcada i Reixac, Sant Adrià del Besòs i Santa Coloma de Gramenet i dels tres districtes barcelonins, Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí, dibuixant-se com un **continu territorial**. Com s'ha vist al capítol anterior es produeix una concentració d'indicadors de vulnerabilitat i el context actual provoca dinàmiques que són comunes.
2. Cal una **economia d'escala per a un fenomen que és complex**. El context supera la lògica municipal: existeix una gran diversitat i complexitat de situacions de vulnerabilitat residencial (tant pel què fa a tipologies com a dinàmiques). Aquesta economia d'escala ha de servir per a incrementar i diversificar els recursos en matèria d'habitatge (els serveis, programes i equipaments); per descongestionar el col·lapse actual dels serveis socials municipals; per poder disposar d'informació amb criteris compartits que permetin l'avaluació de les polítiques i el disseny d'estratègies i instruments més adequats.

3. Millorar **la capacitat d'incidir en la resta de nivells administratius**. Cal fer evident la problemàtica social i institucional que representa la vulnerabilitat residencial, compartint un relat que justifica el fenomen no com un cas de col·lectius específics, sinó com del conjunt de la societat. Teixir una aliança amb capacitat d'aconseguir més recursos públics i privats.
4. Aprofitar les oportunitats que s'hi donen. Els municipis i districtes del Besòs formen part del Consorci Besòs i de **l'Agenda Besòs com a full de ruta polític conjunt** impulsada des de 2016. L'escala intermunicipal ha de generar un marc estable de cooperació.
5. La convocatòria europea *Urban Innovative Action* esdevé una oportunitat per dissenyar un projecte amb caràcter executiu a mode de prova pilot on concentrar els esforços en l'àmbit de l'habitatge i alhora **assajar formes de governança i coordinació supramunicipal**.

Les dinàmiques d'exclusió residencial

Tal i com hem vist fins ara, les realitats actuals esbossen uns conceptes de vulnerabilitat i d'exclusió residencial flexibles i dinàmics, i una diversitat de la població objectiva cada vegada més ampla. Així, en aquest capítol es descriuen les dinàmiques d'exclusió residencial existents, posant el focus en l'àmbit del Besòs. En un primer apartat es recullen les conceptualitzacions que s'han formulat pel què fa a la vulnerabilitat i l'exclusió en el cos legislatiu català en l'àmbit de l'habitatge. En un segon apartat es desenvolupa les situacions que pateixen la vulnerabilitat residencial, prenent com a referent la classificació ETHOS²⁰ i adaptant-la al context de l'àmbit Besòs. Finalment, en el tercer apartat es descriuen els diversos itineraris d'exclusió residencial existents.

3 Marc legislatiu català

En aquest apartat es destaquen exclusivament les definicions de vulnerabilitat i exclusió residencial produïdes a nivell normatiu i a l'àmbit català.

La **Llei 18/2007 del Dret a l'Habitatge** posa l'accent en el concepte sense llar, el qual fa referència tant a la manca d'allotjament, com en el fet de viure en un espai no apte com a habitatge. En aquesta conceptualització de sense llar s'hi inclouen també les persones objecte de processos de desnonament. Per tant, **l'exclusió residencial es dona quan no estan resoltes les necessitats d'habitatge**, bé perquè no se'n disposi, bé perquè no sigui l'adequat (en termes d'habitabilitat). L'exclusió, doncs, obliga a viure als individus de forma dependent (d'altres persones, de l'administració, a través d' entitats socials, etc.) o en situacions d'infrahabitatge.

Taula 3.1. Definició de sense llar per la Llei 18/2007

Llei 18/2007 del Dret a l'Habitatge	
Article 3.m.	Sense llar: la persona o la unitat de convivència amb mancança manifesta d'un habitatge digne i adequat , ja que no disposa d'un domicili, viu al carrer o viu en un espai no apte com a habitatge , d'acord amb el que estableix aquesta llei, i pateix l'exclusió social efectiva a causa de barreres socials o de dificultats personals per a viure de manera autònoma. També tenen la condició de sense llar les persones que han estat objecte d'un procés de desnonament motivat per la impossibilitat acreditada de satisfer el lloguer.

Font: Elaboració pròpia a partir de la Llei 18/2007.

²⁰ La classificació ETHOS fou proposada per FEANTSA, la European Federation of National Organisation Working with the Homeless (Federació Europea d'Organitzacions Nacionals que Treballen per les Persones Sense Llar) (Sales, 2016).

El **Decret 75/2014 del Pla per al Dret a l'Habitatge** considera la vulnerabilitat residencial com a emergència social i econòmica. És a dir, s'introdueix com a **emergència social i econòmica tant el risc de la pèrdua com la manca d'habitatge** (tant la vulnerabilitat com l'exclusió) i enumera a continuació les situacions més vulnerables, en relació a les dificultats d'accés, la ineptitud de l'allotjament o la violència masclista. Es pot considerar així, que l'atenció a aquesta vulnerabilitat és una política de protecció social.

Taula 3.2. Definició situacions d'emergència econòmica i social pel Decret 75/2014

Decret 75/2014 Pla per al Dret a l'Habitatge	
Article 75	Consideració de situacions d'emergència econòmica i social . Es consideren situacions d'emergències econòmiques i socials els casos de risc de pèrdua de l'habitatge imminent o de risc d'exclusió residencial i, en concret, les situacions de persones sense llar d'acord amb l'article 3.m) de la Llei 18/2007, de 28 de desembre, del dret a l'habitatge, les de dones que pateixen situacions de violència masclista , les de víctimes d'assetjament immobiliari , les persones amb discapacitats sobrevingudes , els canvis d'habitatge del mateix parc públic per necessitats econòmiques i socials, i els casos derivats d'entitats de la Xarxa d'habitatges d'inserció social o les demandes de les administracions locals en virtut de les disposicions dels articles 95.6 de la Llei 18/2007, de 28 de desembre, del dret a l'habitatge.

Font: Elaboració pròpia a partir del Decret 75/2014.

La **Llei 24/2015 del 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica**, anomenada "Llei d'emergència habitacional", neix d'una iniciativa popular com a conseqüència de les elevades xifres d'execucions hipotecàries que es produeixen durant aquests anys, i el greu problema, també en augment, de la pobresa energètica. Si bé és una llei suspesa pel Tribunal Constitucional, l'article que defineix les situacions de risc d'exclusió residencial es manté vigent i **per primera vegada s'associa el risc d'exclusió residencial amb la renda**. Concretament es fa referència a l'Indicador de Renda de Suficiència (IRSC), que es fixa anualment per la Llei de Pressupostos de la Generalitat. L'IRSC de 2017 (vigent) és de 569,12 € mensuals o 7.967,73 € anuals. Són paràmetres que serviran a l'hora de fixar la cartera de prestacions i serveis, com poden ser les bases d'adjudicació d'habitatge.

Taula 3.3. Definició de la situació en risc d'exclusió residencial per la Llei 24/2015

Llei 24/2015 d'emergència habitacional	
Article 5.10	Als efectes d'aquesta llei, s'entén que les persones i unitats familiars es troben en situació de risc d'exclusió residencial sempre que tinguin uns ingressos inferiors a 2 vegades l'IRSC, si es tracta de persones que viuen soles, o uns ingressos inferiors a 2,5 vegades l'IRSC, si es tracta d'unitats de convivència, o uns ingressos inferiors a 3 vegades l'IRSC, en cas de persones amb discapacitats o amb gran dependència. En el cas que els ingressos siguin superiors a 1,5 vegades l'IRSC, cal un informe dels serveis socials que acrediti el risc d'exclusió residencial.
Article 5.11	Excepcionalment, les mesures vinculades amb la definició que estableix l'apartat 10 poden beneficiar persones i unitats familiars que superin els límits d'ingressos que s'hi fixen, sempre que disposin d'un informe dels serveis socials que acrediti que estan sotmeses a un risc imminent de pèrdua de l'habitatge i no disposen d'alternativa d'habitatge pròpia.

Font: Elaboració pròpia a partir de la Llei 24/2015.

Per tal de superar la suspensió d'aquesta llei, s'elaborà la **Llei 4/2016 del 23 de desembre de protecció del dret a l'habitatge de les persones en risc residencial**, que té com a principal objectiu adoptar mesures de protecció del dret a l'habitatge i els serveis socials tal i com indica l'Article 1. Manté de la llei anterior el fet d'associar vulnerabilitat residencial amb la renda personal o familiar però amb un matís, donat que **distingeix entre el risc d'exclusió residencial** (vinculat a les rendes) i **la situació d'exclusió residencial** (vinculat directament a la manca d'habitatge i sense ingressos per accedir-hi).

Taula 3.4. Definició de la situació en risc d'exclusió residencial per la Llei 4/2016

Llei 4/2016 de mesures de protecció del dret a l'habitatge de les persones en risc residencial.	
Article 4.e	Risc d'exclusió residencial: la situació econòmica personal a què fan referència els apartats 10 i 11 de l'article 5 de la Llei 24/2015.
Article 4.f	Situació d'exclusió residencial: la situació en què es troben les persones o unitats familiars que no disposen d'habitatge, o han perdut la propietat o la possessió immediata de l'immoble que és llur habitatge, i que no tenen un habitatge alternatiu ni ingressos suficients per a aconseguir-ne un de digne i adequat, amb un nivell d'ingressos inferiors a l'indicat per la lletra e.

Font: Elaboració pròpia a partir de la Llei 4/2016.

El risc i l'exclusió residencial és un problema de primer ordre que afecta a una població amb perfils socioeconòmics diversos també a nivell d'Europa, i en aquests termes s'expressa el preàmbul de la Resolució del Parlament Europeu de gener de 2014 sobre una **Estratègia de la UE per a les Persones Sense Llar** i en el marc de l'Estratègia Europa 2020:

Taula 3.5. Estratègia de la UE per a les Persones Sense Llar

Estratègia de la UE per a les Persones Sense Llar	
Preàmbul	<ul style="list-style-type: none"> • La falta d'habitatge és una violació de la dignitat humana i dels drets humans; l'habitatge és una necessitat humana bàsica i una premissa per a una vida digna i per a la inclusió social; • La qüestió de les persones sense llar s'ha convertit en una prioritat de la política de la UE contra la pobresa en el marc de l'Estratègia Europa 2020 i la iniciativa emblemàtica La Plataforma Europea contra la Pobresa i l'Exclusió Social, així com del conjunt de mitjans sobre inversió social de la UE; i considerant, no obstant, que els actuals nivells de pobresa i exclusió social fan perillar la consecució de l'objectiu de l'Estratègia Europa 2020 de reduir com a mínim en 20 milions el nombre de persones en situació de pobresa i exclusió social o amb risc; • La falta d'habitatge constitueix la forma més extrema de pobresa i privació, i s'ha agreujat durant els darrers anys pràcticament en tots els Estats membres; • Els Estats membres més colpejats per la crisi econòmica i financera estan registrant un augment sense precedents del nombre de persones sense llar; • Han canviat els perfils sociofamiliars de les persones que recorren a l'habitatge social i s'ha registrat un augment de la demana d'aquest tipus d'habitatges; • En alguns Estats membres falten habitatges socials i cada vegada es necessiten més habitatges assequibles.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Estratègia de la UE per a les Persones Sense Llar.

4 Situacions de risc i exclusió residencial

Anteriorment s'ha vist com el context actual del mercat immobiliari i de les condicions laborals (preus de mercat, oferta d'habitatge assequible, nivell salarial, etc.) condiciona no només la vulnerabilitat residencial sinó també la diversitat de perfils de la població afectada. Així, **a l'hora d'identificar quina és la població vulnerable en l'àmbit residencial es pot posar l'accent o bé en els perfils dels col·lectius afectats o bé en les situacions i condicions residencials que pateixen**. En aquest sentit, posar el focus en una o altra qüestió pot condicionar quins són els àmbits de governança, ja sigui les àrees de serveis socials (com a emergència social) o les d'urbanisme i habitatge (com a planejament i increment de l'oferta residencial).

En aquest apartat **s'identifiquen les diverses situacions de risc i exclusió residencial** al Besòs. S'ha fet un esforç de sistematització i categorització per a clarificar una realitat dinàmica i diversa, tot i tenint en compte que **l'augment del risc d'exclusió residencial i d'una població afectada diversa fa plantejar categories flexibles**, no tant centrades en perfils socials, com sí en situacions en relació amb l'habitatge. Per altra banda, la vulnerabilitat té múltiples aspectes que requereixen una resposta multidimensional.

En aquesta voluntat de categorització s'ha partit d'aquells paràmetres el més consensuats possibles i emprats a nivell europeu i per tant s'ha pres com a referència la classificació ETHOS (*European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*) desenvolupada per FEANTSA (*European Federation of National Organisation Working with the Homeless*). Aquesta classificació es basa en quatre categories, fent una distinció entre a) *Roofless* (sense sostre); b) *Houseless* (sense llar, en situació de desemparament, encara que tingui sostre), c) Inseguretat (física, jurídica, econòmica, relacional, etc.) i, d) Inadequació (en relació a les condicions d'habitabilitat):

Figura 4.1. Classificació ETHOS

	OPERATIONAL CATEGORY	LIVING SITUATION	GENERIC DEFINITION	
Conceptual Category	ROOFLESS	1 People Living Rough	1.1 Public space or external space Living in the streets or public spaces, without a shelter that can be defined as living quarters	
		2 People in emergency accommodation	2.1 Night shelter People with no usual place of residence who make use of overnight shelter, low threshold shelter	
	HOUSELESS	3 People in accommodation for the homeless	3.1 Homeless hostel	Where the period of stay is intended to be short term
			3.2 Temporary accommodation	
			3.3 Transitional supported accommodation	
		4 People in Women's Shelter	4.1 Women's shelter accommodation Women accommodated to experience of domestic violence and where the period of stay is intended to be short term	
	5 People in accommodation for immigrants	5.1 Temporary accommodation/reception centres	Immigrants in reception or short term accommodation due to their immigrant status	
		5.2 Migrant workers accommodation		
	6 People due to be released from institutions	6.1 Penal institutions	No housing available prior to release Stay longer than needed due to lack of housing No housing identified (e.g. by 18th birthday)	
		6.2 Medical institutions (*)		
		6.3 Children's institutions/homes		
	7 People receiving longer-term support (due to homelessness)	7.1 Residential care for older homeless people	Long stay accommodation with care for formerly homeless people (normally more than one year)	
		7.2 Supported accommodation for formerly homeless people		
8 People living in insecure accommodation	8.1 Temporarily with family/friends	Living in conventional housing but not the usual place of residence due to lack of housing Occupation of dwelling with no legal tenancy illegal occupation of a dwelling Occupation of land with no legal rights		
	8.2 No legal (sub)tenancy			
	8.3 Illegal occupation of land			
9 People living under threat of eviction	9.1 Legal orders enforced (rented)	Where orders for eviction are operative Where mortgagee has legal order to re-possess		
	9.2 Re-possession orders (owned)			
10 People living under threat of violence	10.1 Police recorded incidents	Where police action is taken to ensure place of safety for victims of domestic violence		
	10.2			
11 People living in temporary/non-conventional structures	11.1 Mobile homes	Not intended as place of usual residence Makeshift shelter, shack or shanty Semi-permanent structure hut or cabin		
	11.2 Non-conventional building			
	11.3 Temporary structure			
12 People living in unfit housing	12.1 Occupied dwellings unfit for habitation	Defined as unfit for habitation by national legislation or building regulations		
	12.2			
13 People living in extreme over-crowding	13.1 Highest national norm of overcrowding	Defined as exceeding national density standard for floor-space or useable rooms		
	13.2			

Font: FEANTSA.

Partint de la classificació ETHOS s'ha fet l'exercici d'adaptar-la a l'objecte del PAI posant l'èmfasi en les principals problemàtiques de risc i exclusió residencial del Besòs, tot tenint en compte que les situacions i intensitats són múltiples i les trajectòries individuals, dinàmiques i diverses.

Taula 4.1. Tipologies de Vulnerabilitat i Exclusió Residencial del PAI

Tipologies	Situacions
Sensellarisme	Sensesostre
	Sense llar
	Desnonaments
	Assentaments
Inseguretat	Jurídica
	Econòmica
	Relacional
	Processos de desnonaments
Inadequació	Infrahabitatge
	Sobreocupació servera

Font: Elaboració pròpia a partir de la classificació ETHOS.

En els propers apartats es descriuen cadascuna de les tipologies i les diverses característiques que s'inclouen en cadascuna d'elles. Així també, s'han inclòs alguns itineraris de les situacions d'exclusió residencial, per tal de visualitzar com són les dinàmiques.

4.1. Sensellarisme

El sensellarisme recull les situacions d'exclusió residencial que resulten de la **manca d'accés a un habitatge segur, estable i digne**. Com es va repetint al llarg d'aquest treball, no es tracta d'un grup homogeni amb trets específics, però les diferents situacions que reuneix el sensellarisme tenen la manca d'habitatge com a denominador comú.

Segons Guijarro et al. (2017), entre 2008 i 2018 el sensellarisme ha augmentat un 30% a la ciutat de Barcelona i s'han diversificat els perfils. Els autors destaquen que s'arriba a la situació de sensellarisme a causa de molts factors i situacions: pèrdua de feina, precarietat laboral (sense ingressos suficients per accedir a un habitatge o per mantenir-lo), problemes relacionals amb la parella o família, etc. Així també subratllen com a línies prioritàries d'atenció les següents: **el creixent impacte dels fluxos migratoris, la invisibilitat de les dones sense llar, les dificultats d'accés o permanència a l'habitatge d'un nombre major de ciutadans i ciutadanes com a conseqüència de la bombolla dels lloguers**.

Tal i com s'ha apuntat a la Taula 4.1, la categoria de sensellarisme aplega quatre tipus de situacions: sensesostre, sense llar, desnonaments i assentaments.

4.1.1. Sensesostre

Es defineix per una situació de **manca d'una llar i d'intempèrie**, d'utilització de l'espai públic i esporàdicament albergs o altres recursos. La variabilitat de situacions que identifiquen a una persona que viu i pernocta al carrer, no s'esgota ni pot ser reduïda a problemes de salut mental, alcoholisme o consum problemàtic. Tot i que aquests atributs han anat donant cos a un estigma que encara avui perdura amb força, el seu perfil dista molt del seu estereotip. Com succeeix amb la població que ha

patit un desnonament o que ha realitzat una ocupació, s'han incrementat els casos d'individus que treballen i cobren un sou que, fins fa uns anys, els permetien llogar una habitació o un pis. Són l'escalafó més baix de l'exclusió residencial, aquell on s'ajunta la pobresa econòmica amb l'absència de tota mena de xarxes socials de protecció.

Com es pot observar en la Taula 4.2, la població sensesostre tendeix a ubicar-se en l'àrea de Barcelona, coincidint doncs amb el territori que posseeix la major proporció de recursos. Els menjadors socials, les dutxes, els albergs, els serveis de taquilles o els centres diürns i nocturns són alguns recursos especialitzats existents a la ciutat de Barcelona en el marc de la Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar. Tot i així, **del total de sensesostre de Barcelona només el 5,2% es situen en els barris barcelonins de l'Eix Besòs**²¹. Darrera de Barcelona es troba Badalona, la segona ciutat més gran del Besòs i l'única que -sense comptar Barcelona- disposa d'un tècnic especialitzat en la detecció i atenció a persones sense llar (EDAPSS).

Taula 4.2. Persones sense sostre per municipi, 2017.

Badalona	Barcelona ²²	Montcada i Reixac	Sant Adrià de Besòs	Santa Coloma de Gramenet
57	175	19	16	20

Font: Elaboració pròpia a partir de Taula sense Llar de Badalona, Fundació Arrels, Xarxa d'Atenció a les persones sense llar de Barcelona, i ajuntaments.

4.1.2. Sense llar

Comparteix amb la situació de sensesostre la manca d'una llar pròpia, amb la diferència que sí és disposa d'un allotjament mitjançant altres recursos, tot i que de forma dependent, ja sigui de la xarxa familiar, institucional o d'entitats. Es pot comptabilitzar en aquest subgrup les persones i famílies que viuen en allotjaments d'emergència o alternatius (pensions, hostals, etc.) proporcionats per les administracions, que si bé estan pensats per a situacions d'urgències, la realitat fa que esdevinguin situacions més perllongades en el temps.

Actualment aquesta és una de les principals problemàtiques. Les situacions d'emergència social i habitacional s'han incrementat però no així els recursos habitacionals de diferents tipologies que permetin millorar la fluïdesa entre necessitats i recursos diversos. És a dir, es produeix un col·lapse per diferents factors: la dificultat social i econòmica de les persones i famílies que es troben en aquesta situació respecte a la capacitat d'accés a l'habitatge i que no superen en un temps limitat, i la manca de recursos habitacionals de diferents tipologies.

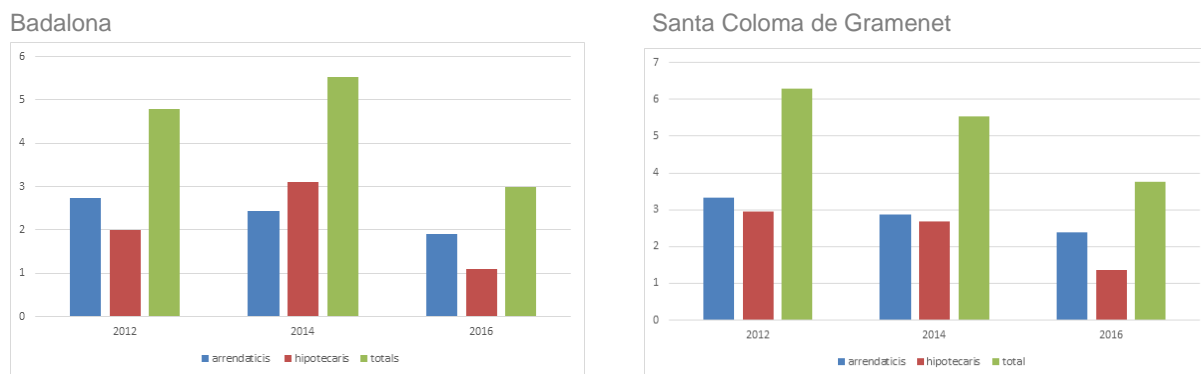
²¹ La xifra total de sensesostre a la ciutat de Barcelona és de 3.383 l'any 2017, segons dades de la Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar.

²² Districtes barcelonins pertanyents a l'Eix Besòs: Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí.

4.1.3. Desnonaments

Els desnonaments són la categoria que dona cos al factor més determinant dels itineraris d'exclusió residencial, tant a Catalunya com a la resta de l'Estat. És per això que s'inclou en aquesta classificació de situacions de vulnerabilitat residencial com a categoria. El seu increment exponencial ha fet que **les execucions hipotecàries s'hagin convertit, amb diferència, en el principal motiu de la pèrdua de l'habitatge**. Atinent a l'evolució de les dades a Catalunya, s'observa des del 2008 un increment sostingut fins el 2012 i exponencial fins el 2014. Actualment la xifra de desnonaments de lloguer ja és més alta que la d'execucions hipotecàries²³. Aquesta situació es pot comprovar a continuació a la Figura 4.2 corresponent a l'evolució segons dades del Poder Judicial de Badalona i Santa Coloma de Gramenet. S'ha de tenir present que el Partit Judicial de Badalona correspon als municipis de Badalona, Sant Adrià del Besòs i Montgat, així com el Partit Judicial de Santa Coloma de Gramenet es correspon amb el municipi mateix.

Figura 4.2. Evolució dels desnonaments 2012-2016 per cada 1.000 habitants

Font Elaboració pròpia a partir d'IERMB segons el Consell del Poder Judicial.

A Catalunya el 65% dels desnonaments són per impagament de lloguer i el 29% per impagament de l'hipoteca. A Barcelona, les xifres encara són més altes i es situen en un 85% per impagament de lloguer i un 10% per hipoteca (Observatori DESC, 2018).

Aquest canvi s'ha donat en el marc d'una creixent separació entre els salaris i els preus mitjans d'uns lloguers que han crescut de forma desmesurada i més enllà de la habitual aritmètica de l'oferta i la demanda. En molt poc temps, els inquilins han vist augmentar el percentatge de despesa que destinen a l'habitatge, una situació doncs que ha afectat sobretot a les rendes més baixes.

²³ En ocasions, els desnonaments per impagament de lloguer o per pujada del preu, són anomenats "desnonaments invisibles", ja que queden fora dels registres i estadístiques judicials.

Els desnonaments arrendaticis es donen no sols per impagament, també en casos de finalització del contracte i en les condicions d'accés i permanència, així com d'una progressiva substitució del lloguer de renda antiga pel lloguer a terminis.

Taula 4.3. Desnonaments per municipis, 2017.

	Dades CPJ 2017	Dades Ajuntaments 2017
Badalona	493	
Montcada i Reixac		52
Sant Adrià de Besòs		25
Santa Coloma de Gramenet	254	
Besòs	3.266	
AMB	4.796	

Font Elaboració pròpia a partir d'OHB a partir de les dades del Consell del Poder Judicial i ajuntaments.

4.1.4. Assentaments

Com a assentaments el resultat **d'ocupacions humanes en espais a l'aire lliure o en infraestructures en desús**, que tenen per objecte romandre i fer-ne ús com a residència estable, i que normalment estan subjectes a unes condicions de precarietat i inseguretat greus. Són el **penúltim escalafó on situar-se dins els itineraris d'exclusió residencial**. Si bé les causes que l'origen poden ser molt semblants a les situacions de desnonament o ocupació, aquelles persones que arriben a viure en un assentament tenen algunes característiques diferencials que les fa estar inclús excloses del sistema il·legal d'habitatge (ocupacions, relloguers²⁴, etc.).

El vincle dels assentaments amb la ciutat de Barcelona, i en general, amb tot l'Àmbit Besòs, ve de lluny. Actualment encara es pot trobar un barraquisme històric en els barris de Sant Crist o de Bufalà (Badalona), resultat d'ocupacions informals de terra per aixecar habitatges. És un barraquisme que amb el pas del temps ha anat adquirint unes característiques diferents a les dels actuals assentaments. Així ho demostren les situacions que es poden trobar per exemple al recinte fabril del carrer Indústria de Badalona o fins fa poc a la zona de Glòries de Barcelona. O aquelles que, en una zona intermèdia, a mig camí entre l'infrahabitatge i l'assentament (barraquisme intersticial). Actualment, els fluxos migratoris tenen un impacte sobre els assentaments atès que sovint és una alternativa per a les persones nouvingudes, o un punt de transició en el seu itinerari migratori.

²⁴ Els relloguers fan referència a lloguers de caràcter il·legal que es formalitzen sense contracte ni registre. En molt casos, el relloguer és la fórmula emprada per donar sortida als habitatges d'una ocupació organitzada.

4.2. Inseguretat de l'habitatge

En aquesta categoria es fa referència al risc d'exclusió i més aviat cal parlar d'inseguretats, en plural, respecte a la llar, donat que poden ser de diferent naturalesa: jurídica, econòmica o relacional.

4.2.1. Inseguretat jurídica

Són **situacions d'irregularitat en relació a la tinença de l'habitatge**, com són els habitatges ocupats i la manca de contracte. L'ocupació de pisos sovint ve donada per diferents motius: pel col·lapse de la resposta institucional i la recerca de solucions per altres vies, l'existència de canals informals i il·legals d'accés a pisos buits (sovint amb un component econòmic com els relloguers), la finalització del contracte sense que els llogaters marxïn, o desregulacions d'habitatges públics, etc.

No es coneix la xifra exacta d'ocupacions als municipis i districtes del Besòs, però s'inclou en aquest treball de vulnerabilitat residencial perquè és una de les problemàtiques que acusen els municipis i que requereix una atenció i gestió complexa. Com a aproximació, **segons l'Agència de l'Habitatge de Catalunya hi ha més de 400 ocupacions** comptant els quatre municipis (excepte Barcelona), tinguin o no l'habilitabilitat adequada²⁵ (Taula 4.4).

Taula 4.4. Registre d'habitatges buits i ocupats sense títol habilitant, 2018.

	Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià de Besòs	Santa Coloma de Gramenet	Total
Habitatges buits amb condicions habilitant	185	16	148	13	362
Habitatges buits pendent rehabilitar	106	6	47	10	169
Ocupats amb o sense títol habilitant	222	26	142	23	413
No hi consta/sense dades/ tapiat	92	18	62	14	186

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Agència d'Habitatge de Catalunya, dades de 31/08/2018.

És un **fenomen de gran impacte per la conflictivitat que ocasiona**: a nivell veïnal i d'espai públic, com a formes irregulars d'utilització dels habitatges en desús (i en ocasions allotjaments inadequats), i de conflicte també amb els serveis socials, ja que comporta una sortida dels recursos institucionals i de trencament i desautorització amb els criteris d'adjudicació d'habitatges d'emergència.

4.2.2. Inseguretat econòmica

Aquesta tipologia recull les **dificultats econòmiques en el pagament de la hipoteca o el lloguer i/o dels subministres**. Com s'ha vist, a nivell legislatiu s'indica que el risc d'exclusió residencial està relacionat amb el nivell d'ingressos individuals i familiars en relació amb l'IRSC. En l'actual context social i econòmic i en un territori -el Besòs- amb el 28,5% de població en situació de pobresa extrema

²⁵ Estimació realitzada a partir del Registre de pisos buits.

o moderada, i l'augment sostingut dels preus de lloguer experimentat en els darrers tres anys, la inseguretat econòmica així com la pobresa energètica són fenòmens patents i greus. Existeix una certa invisibilitat d'aquesta problemàtica, en bona part pels ajuts als pagaments des de les administracions públiques (com es podrà observar en el capítol 6).

Es considera que el percentatge adequat destinat a l'allotjament no hauria de sobrepassar entre el 30% i 40% dels ingressos personals o familiars. Considerant com a base l'IRSC de 2017 de 569,12 € mensuals, i prenent com a referència la normativa catalana que situa el risc d'exclusió residencial (o situació de vulnerabilitat residencial) en ingressos per sota de 2 vegades l'IRSC per a persones soles i 2,5 en cas de nuclis familiars, significa que la quota de lloguer per sobre de 256 € mensuals en el cas d'ingressos d'una sola persona o de 426 € en el cas d'ingressos de nucli familiar, es pot considerar com a risc d'exclusió residencial. Agafant com a base el Salari Mínim Interprofessional (735,90€/mes), el 30% de despesa destinada a l'habitatge no hauria de superar el 442€, o 2,5 vegades el SMI correspondria a 552€, per sobre del qual es pot considerar situació de risc. Tanmateix, tal i com s'ha vist a la Taula 1.12 del primer capítol, el preu mensual de lloguer en els municipis del Besòs superen els 500€, de manera que les dificultats de pagament del lloguer de l'habitatge poden ser significatives per un cert gruix de població.

En definitiva, a la problemàtica de l'exclusió residencial cal afegir-hi aquestes realitats de risc, que no fan tant de soroll, però que en funció del context de l'individu o de la família, poden caure cap a l'estabilitat o cap a l'exclusió residencial.

Cal ressaltar també que la pobresa energètica es pot incloure en la categoria d'inseguretat econòmica, per falta de recursos en el pagament dels subministraments, o en la categoria d'inadequació per falta de infraestructures, com calefacció o altres.

4.2.3. Inseguretat relacional

Es tracta de les **situacions que tenen a veure amb la relació familiar o de convivència**: violència masclista contra les dones, en l'esfera domèstica, la desprotecció i violència exercida contra infants, gent gran o persones amb discapacitat; i les dependències que limiten l'autonomia personal. En el cas de violència, les persones requereixen acollida i allotjament fora de l'àmbit familiar. En aquest sentit, es despleguen diferents itineraris d'acollida i acompanyament. Potser els programes més desenvolupats són els que treballen en l'àmbit de la violència masclista contra les dones i vers els menors (sense estar resolt del tot) però és la violència vers les persones grans i persones amb discapacitat, la més invisible i més difícil de detectar.

La tendència a l'envelliment i sobreenvelliment de la població provoca un augment de la dependència (o dependències) que afectarà a la demanda de més serveis de suport i a les característiques dels habitatges en termes d'accessibilitat i mobilitat. Al mateix temps, cal recordar les característiques del parc d'habitatges d'aquest territori pel que fa a condicions d'habitabilitat.

4.2.4. Processos de desnonament

S'ha diferenciat el desnonament (inclòs a la categoria de sensellarisme), del procés de desnonament. Són **intensitats de vulnerabilitat diferents en el sentit que projecten vies de resposta diferents**. Així com un desnonament situa a la persona o el nucli familiar directament en l'exclusió residencial, els

processos de desnonaments permeten intervencions de prevenció i mediació. En aquest sentit, i tal i com veurem en el capítol 6, diferents municipis disposen de diferents protocols d'actuació, com és el cas de Barcelona amb el Servei d'Intervenció i Mediació en situacions de Pèrdua i/o ocupació de l'Habitatge (SIPHO).

Davant el degoteig de llançaments a partir del 2008, a l'any 2013 el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, la Conselleria de Justícia de la Generalitat, les quatre diputacions provincials i les entitats municipalistes van signar un protocol de coordinació entre les administracions en el tractament del procés.

4.3. Inadequació de l'habitatge

Aquest apartat fa referència a les característiques d'habitabilitat en dues dimensions: infrahabitatge i sobreocupació severa.

4.3.1. Infrahabitatge

S'entén per **infrahabitatge l'allotjament que no reuneix les condicions d'habitabilitat**, en termes d'espai útil, seguretat, salubritat, etc. Les causes de l'infrahabitatge poden ser degudes a dificultats econòmiques que poden portar al deteriorament i la manca de manteniment de la llar, o per la utilització d'allotjaments que no reuneixen les condicions mínimes adequades i que són utilitzats com a conseqüència de la falta d'habitatge assequible. Les condicions venen definides pel Decret 141/2012 sobre condicions mínimes d'habitabilitat i la cèdula d'habitabilitat.

4.3.2. Sobreocupació

La **sobreocupació descriu la relació de persones que viuen en un allotjament** i ve regulat pel mateix decret anterior sobre les condicions mínimes, que fixa el nombre màxim d'ocupants per habitatge en funció del nombre d'habitacions i superfície. És difícil determinar el grau d'ocupació, tenint en compte que queden fora les unitats familiars i llaços de parentiu. És el padró municipal el que pot exercir un cert control, però en els casos de sobreocupacions que no són per parentiu, habitualment les persones no estan empadronades. Una de les principals problemàtiques d'aquesta situació és el mercat il·legal de relloguer d'habitacions i la sobreocupació, perjudicant les condicions de vida de les persones i provocant sovint conflictes veïnals.

El risc i l'exclusió residencial té com a conseqüència la dependència dels individus afectats respecte a altres instàncies: persones, institucions o organitzacions (sigui de forma legal i normalitzada o no). Aquesta dependència i la gran mancança d'habitatge social i habitatge assequible, en un context de desigualtat i vulnerabilitat econòmica i territorial, fa que es donin situacions de dependència institucional, però també ocupació d'habitatges buits, infrahabitatge i sobreocupació. Sovint els tres darrers casos són com a conseqüència del col·lapse del primer per falta de recursos públics. Això provoca l'existència de diferents itineraris en funció de les dependències o problemàtiques que comporta la no disposició d'un allotjament.

5 Itineraris d'exclusió residencial

L'exclusió residencial es manifesta de diverses formes segons les circumstàncies concretes de la persona i els determinants estructurals amb els que viu. Malgrat les situacions de risc i exclusió residencials descrites en l'anterior apartat, **cap situació ho és de forma definitiva i sempre està supeditada a la recerca de recursos -materials o no- i al grau de mobilitat que això implica.**

D'acord a aquest principi i en base a l'anàlisi de la vulnerabilitat residencial al Besòs, **es distingeixen quatre itineraris d'exclusió** que permeten donar compte dels moments i direccions que d'una forma o altra organitzen aquesta exclusió: **desnonaments, ocupacions, assentaments i sensesostre**. Són itineraris íntimament lligats entre sí, i en cap cas poden ser entesos com a línies unidireccionals.

Les persones que pateixen una situació d'exclusió residencial posen en pràctica múltiples estratègies de supervivència, fet que fa molt difícil establir una catalogació estanca a partir d'una identitat col·lectiva identificable o en una problemàtica concreta. Aquesta àmplia variabilitat és deguda principalment a que els elements que determinen la seva forma no tenen a veure només amb perfils individuals o situacions subjectives. A banda dels trets assumibles a col·lectius ja de per sí vulnerables, com són treballadors/es precaris, dones, joves, famílies monoparentals, gent gran, etc., només hi ha un factor transversal que uneix tots els itineraris: la manca d'un habitatge. Actualment, la falta endèmica d'habitatge assequible no ha fet més que ampliar l'abast del problema i intensificar el pes de l'estigma que recau sobre aquelles persones que ho pateixen.

Així doncs, com que cap d'aquestes situacions és definitiva, **la identificació dels itineraris que es creen permet veure l'alta mobilitat existent** i la recerca de recursos materials però també socials, però també cal identificar-los **per poder desplegar les diferents polítiques i recursos en aquelles fases i moments necessaris**²⁶. Tot i que com s'ha dit són quatre itineraris (desnonaments, ocupacions, assentaments i sensesostre), seguidament es dibuixen els tres primers, donat que es realitzen en situació de sensesostre s'inclouen en aquests tres primers com queda reflectit en els Figures 5.1, 5.2 i 5.3.

5.1. Desnonaments

Un cop es materialitza el desnonament, s'obren tres vies pels afectats:

- **Via institucional:** Mitjançant la cartera de recursos que disposa Serveis Socials a cada municipi, es treballa d'acord a les possibilitats de real·lotjament i atenció social, ja sigui per la via de la protecció a la infància i les persones amb especial vulnerabilitat, o per la via de l'habitatge temporal, en aquest cas, pensions, pisos d'inclusió i albergs. Aquesta via també utilitza organitzacions del Tercer Sector que treballen en l'àmbit de l'exclusió residencial.
- **Via xarxes familiars:** Apareix normalment quan ni Serveis Socials ni cap institució pública tenen la capacitat de donar respostes concretes que resolguin a curt o mig termini la problemàtica. En aquestes situacions, les persones desnonades intensifiquen l'ús de les seves

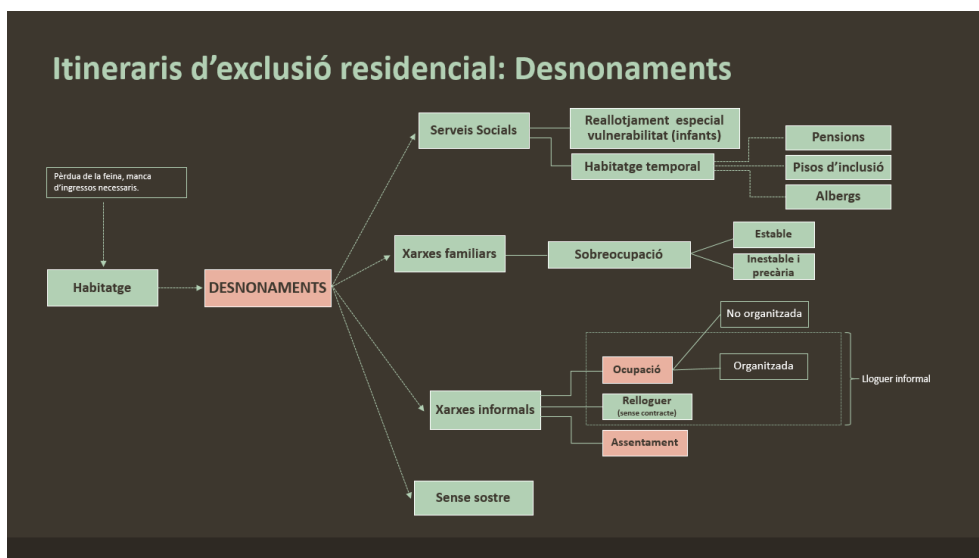
²⁶ En capítol 6 s'exposen amb detall les polítiques, els programes, els recursos i els serveis existents segons la situació concreta de la persona.

xarxes familiars i properes, que per donar resposta immediata ofereixen els seus habitatges com a allotjament. Com es pot observar però en barris com Sant Roc (Badalona), aquestes xarxes normalment suporten el pes d'altres situacions precàries, la qual cosa acaba prenent la forma d'una sobreocupació que deriva en noves situacions de precarietat residencial i relacional.

- **Via xarxes il·legals:** Suposa un augment encara major de la vulnerabilitat dels afectats. L'ocupació, el relloguer o l'infrahabitatge en un assentament, són les principals opcions per enfrontar la situació.

Tant la resposta institucional com la resposta que ofereixen les xarxes familiars i de **solidaritat acaben sent, en la majoria dels casos, respostes inestables i temporals.** Per altra banda, els recursos d'emergència institucionals solen ser recursos d'estada temporal, pel factor que són situacions personals o familiars que no canvien en poc temps i permetin l'accés a un habitatge de forma normalitzada. El seu perill més immediat, doncs, és que el trànsit cap a xarxes il·legals precàries i insegures es faci inevitable. En els casos on la xarxa social, formal o informal, és inexistent, la situació pot derivar en el sensesostre.

Figura 5.1. Itineraris d'exclusió residencial: Desnonaments.

Font: Elaboració pròpia.

5.2. Ocupacions

Davant la manca de respostes habitacionals, **l'ocupació és una de les possibles vies que troben les persones que han patit un procés de desnonament o que parteixen d'una situació més profunda d'exclusió residencial.** L'ocupació, igual que els desnonaments, és un fenomen sostingut en el temps que ha adquirit però diferents característiques i formes en els darrers temps.

Les ocupacions responen sempre a diferents casuístiques i solen realitzar-se en pisos buits i de propietat bancària. Segons els càlculs presentats per l'Obra Social BCN (2018) el 82% dels habitatges

ocupats a Catalunya són d'un gran tenidor²⁷. És el cas per exemple dels pisos ocupats en els barris de La Salut, Sant Roc o La Pau de Badalona on gairebé la meitat dels 5.000 pisos propietat dels bancs estan ocupats, segons dades dels tècnics de Serveis Socials de l'Ajuntament de Badalona.

Una primera possibilitat és que aquestes ocupacions es realitzin en pisos disseminats pel territori i de forma individual/familiar, és a dir, sense l'ajuda o el servei de tercers. Aquestes ocupacions no sempre són conflictives i tenen el seu origen en la manca d'ingressos suficients per fer front a un lloguer. Segons el cas, i malgrat la inseguretat que sempre comporta, es pot arribar a obtenir certa estabilitat residencial.

Una segona opció és que l'ocupació estigui dirigida i gestionada per un grup de persones organitzades i que formi part d'un modus vivendi amb un rerefons econòmic. En aquests casos, es tracta del que podríem anomenar com un **sistema de lloguers dins un mercat eminentment il·legal**. El lloguer il·legal d'immobles a través de grups organitzats que ocupen sistemàticament habitatges buits s'ha convertit en una activitat econòmica cada cop més visible. Casos com l'ocupació organitzada d'uns quaranta de pisos –més d'una seixantena segons alguns mitjans- de protecció oficial a la Mina (Sant Adrià de Besòs) en són un exemple

La manca de mecanismes de regulació i control, així com l'alta discrecionalitat i arbitrarietat dels grups organitzats a l'hora de determinar qui viu als habitatges i sota quines condicions econòmiques, no fa sinó augmentar els nivells d'inseguretat i inestabilitat. Malgrat que **no es tenen encara dades concretes que informin del volum d'ocupacions organitzades**, és important remarcar que **són un fenomen present i concentrat en determinades zones de l'Àmbit Besòs**, i que com a tal, suposen un punt a analitzar en la configuració d'itineraris concrets d'exclusió residencial.

En ocasions les ocupacions comporten situacions conflictives amb la comunitat de veïns o inclús amb els habitants del barri. Segons l'Agència de l'Habitatge de Catalunya, es calcula que entre el 10% i 15% de les ocupacions a Catalunya són conflictives. Més enllà dels problemes socials i les traduccions mediàtiques que se'n poden derivar, aquests fets no ajuden a disminuir els nivells d'inseguretat i inestabilitat de les persones que ocupen; de fet, s'estenen en el sí de la comunitat veïnal i augmenten d'intensitat. La precarietat o pobresa material que va associada a l'ocupació, incideix en la degradació material dels habitatges, que en molt casos pateixen talls en els subministres elèctrics (manipulació particular de les instal·lacions) o deteriorament dels interiors i dels espais comuns del edificis (escales, passadissos, enllumenat, etc.). Evidentment, aquestes qüestions difereixen molt segons si es tracta d'una ocupació individual/familiar (un habitatge en un bloc habitat) o col·lectiva (tot un bloc deshabitat), però en tot cas permeten introduir elements importants per analitzar altres factors que incideixen en la vulnerabilitat social i material. Tot i que l'ocupació sigui una resposta no institucional (a més d'il·legal) a una situació d'exclusió residencial, en la immensa majoria de casos no aconsegueix resoldre la situació inicial de sensellarisme. L'amenaça d'un nou desnonament, la inseguretat social i material, l'amuntegament o la manca d'atenció i autonomia de les persones vulnerables, dependents o víctimes de violència, són alguns dels factors que ho impossibiliten.

Resulta important també destacar l'impacte que les ocupacions tenen sobre la feina que Serveis Socials realitza amb les famílies afectades. En molts casos, una ocupació comporta també l'entrada en una

²⁷ El fenomen de l'ocupació s'ha vist facilitat per l'existència d'un parc important d'habitatges buits. S'estima que el 46% de l'habitatge buit procedent d'execucions hipotecàries als barris de Ciutat Meridiana, Trinitat Vella i Besòs-Maresme, està ocupat. Per més informació vegeu Institut Cerdà (2017).

dinàmica d'obtenció (i competició) de recursos que desplaça el paper que Serveis Socials havia ocupat fins llavors. En aquest sentit, augmenta la possibilitat que s'esquerdi el treball marcat en els itineraris d'inserció laboral, que s'obstaculitzi la tasca d'acompanyament social o que fins i tot es modifiquin els criteris d'adjudicació d'un habitatge social, reduint encara més les minses possibilitats d'un reallotjament digne i amb garanties.

L'itinerari que segueixen les persones que ocupen pot acabar sent un bucle ocupació-desnonament. Segons la situació jurídica de l'habitatge, la propietat i la capacitat de negociació de les parts per acordar una alternativa, el temps entre una ocupació i el seu desnonament pot durar més o menys. Quan aquest cercle es trenca, apareix una alternativa encara més precària: els assentaments.

Figura 5.2. Itineraris d'exclusió residencial: Ocupacions.

Font: Elaboració pròpia.

5.3. Assentaments

Per una banda, es pot dir que l'assentament és la materialització d'una situació d'estancament en un context d'alta vulnerabilitat residencial. És la constatació màxima que **l'única via que determinades persones tenen per disposar d'un sostre és mitjançant una autoconstrucció extremadament precària en un terreny en desús i sense cap accés als subministres bàsics**. Aquesta és la situació a la que arriben persones que, com en el cas de les desnonades, els manquen els ingressos necessaris per accedir a un habitatge en millors condicions materials. Però no només **hi ha una casuística per raons exclusivament econòmiques**. En aquests itineraris cap a l'assentament es troben **també persones en situació jurídica irregular** (emigrats sense permís de residència o treball) que no tenen les mínimes condicions de partida per poder accedir a una feina i que en molt casos es dediquen a la recollida de ferralla o la venda ambulants. Aquest fet els arracona en una situació de clara desavantatge en el mercat formal/legal d'habitatge. Una tercera possible via d'arribada és la de la població rom, en un principi més vinculada a una pobresa estructural i al nomadisme i menys a la bombolla immobiliària i la crisi econòmica.

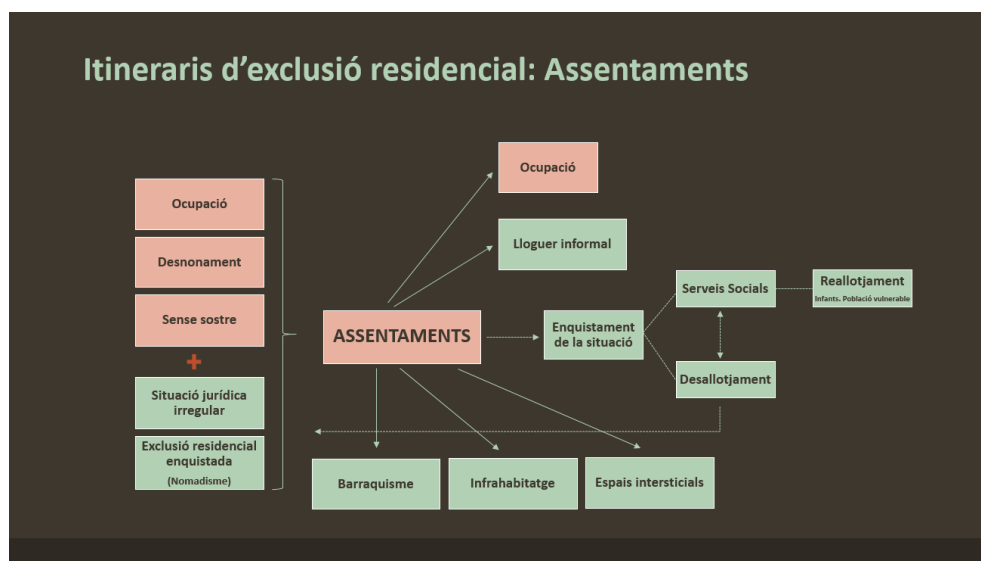
Totes aquestes circumstàncies d'entrada a l'assentament comparteixen trets comuns, com ara la greu vulnerabilitat social i material, l'absència de respostes institucionals a les que vulguin/puguin acollir-se,

l'alta mobilitat i la manca de xarxes familiars o de confiança que els permetin capgirar mínimament la situació. De fet, la seva situació està tan deteriorada, que no tenen accés ni a xarxes clientelars que puguin oferir un lloguer a, per exemple, un pis ocupat.

Ara bé, **l'assentament també pot suposar una millora respecte a una situació encara més fràgil com és la del sensesostre**. El fet de poder tenir un mínim d'estabilitat facilita poder fer petites feines i disposar d'uns ingressos o inclús socialitzar amb altres persones de l'entorn. A més, quan el dia a dia es fa tan precari, l'assentament permet disposar d'un espai segur on descansar o guardar les pròpies pertinences. És habitual doncs també, que una altra part de la població dels assentaments que trobem al Territori Besòs hagi passat un temps pernoctant al carrer, fent un ús esporàdic o regular de la xarxa d'albergs, menjadors o altra tipus d'equipaments.

La vida d'un assentament pot ser variable. Factors jurídics, urbanístics, humanitaris, però també mediambientals o infraestructurals, poden ser determinants per la permanència dels seus habitants. La principal via de sortida en tots aquests casos sol ser mitjançant un desallotjament, sigui aquest amb un reallotjament o no. En el cas que sí, la principal opció és accedir a un habitatge temporal o a una plaça en un centre especialitzat d'acollida, en tots dos casos a través de Serveis Socials. En cas contrari, l'alternativa és accedir a un habitatge en el mercat il·legal (ocupació i/o relloguer). En el context socioeconòmic actual, la segona opció és la més habitual i factible. Finalment, i si cap d'aquestes dues opcions es materialitza, s'acaba aixecant en un altre indret un nou assentament.

Figura 5.3. Itineraris d'exclusió residencial: Assentaments

Font: Elaboració pròpia.

Les polítiques de lluita contra l'exclusió residencial i per la inclusió social

En aquest capítol es recullen els programes, els serveis, equipaments i recursos habitacionals que els ajuntaments del Territori Besòs tenen desplegats actualment per lluitar contra l'exclusió residencial i en favor de la inclusió social. En un primer apartat es presenta la categorització de les polítiques que s'han identificat en funció de l'objectiu que persegueixen. En els apartats següents es presenten, per a cada tipologia, els diferents àmbits d'actuació (recursos, serveis i programes) existents a cada municipi. Les dades s'han recollit gràcies a la col·laboració dels tècnics municipals i de l'Agència d'Habitatge de Catalunya.

6 Les polítiques de lluita contra l'exclusió residencial: tipologies

S'ha vist anteriorment com el procés d'exclusió residencial no és estàtic sinó que evoluciona constantment, tant en la transició cap a la situació en que no es disposa d'una casa on viure, com en les dinàmiques de sortida. Partint d'aquesta visió dinàmica del procés, i amb la finalitat de recollir les polítiques i recursos que desenvolupen les administracions en l'àmbit del Besòs, s'han agrupat les polítiques en tres tipologies i quatre àmbits d'actuació.

Així, **la classificació per tipologies fa referència a l'objectiu estratègic de la política** i poden ser: polítiques preventives, d'emergència i d'inclusió. **Els àmbits d'actuació prenen com a referència els recursos** i es classifiquen segons siguin: programes i ajuts; serveis; equipaments; i habitatges. Cadascun d'aquests àmbits tindrà a la vegada una sèrie d'accions mitjançant les quals es concreta la seva implementació (Taula 6.1).

6.1. Les polítiques preventives

L'exclusió residencial ve precedida per tota una sèrie de casuístiques relacionades amb la situació social i econòmica de la persona i dels nuclis familiars, que pot ser agreujada per les condicions del context. Com s'ha vist, les condicions actuals d'accés i permanència de l'habitatge, les característiques del parc residencial del Besòs, així com les condicions laborals i econòmiques actuals, poden determinar les diferents intensitats de vulnerabilitat residencial. En aquest sentit, les polítiques preventives **són el conjunt de polítiques que tenen per objectiu evitar que es produeixin situacions d'exclusió residencial**. És a dir, són recursos que actuen sobre la vulnerabilitat residencial generalment des dels serveis socials bàsics, evitant així un nombre encara més elevat de sensellarisme.

En relació amb la classificació de les situacions de vulnerabilitat residencial (Taula 4.1) actuen sobre les situacions d'inseguretat i/o inadequació de l'habitatge (inseguretat econòmica o relacional, infrahabitatge o sobreocupació). És per això que són recursos relacionats amb els **arranjaments d'habitatges** (per problemes d'accessibilitat i falta de manteniment que pot esdevenir en

infrahabitatge), amb **ajuts al lloguer i subministraments**, els **serveis d'assessorament**, amb **programes de rehabilitació** i amb els **habitatges destinats a polítiques socials**.

6.2. Les polítiques d'emergència habitacional

En aquesta tipologia s'agrupen els recursos i actuacions que s'activen **quan es materialitza o es dona la situació de no disposar d'habitatge ni de recursos propis per accedir-hi**. Es pot dir que són polítiques que actuen sobre el sensellarisme d'acord amb la classificació de vulnerabilitat residencial del capítol 4 (Taula 4.1).

S'ha vist com l'increment exponencial de desnonaments a partir de la crisi econòmica ha col·lapsat els recursos de les administracions destinats a l'emergència social i residencial. És per això que es situen aquí també els **pagaments d'allotjaments alternatius** com pensions, hotels o apartaments per part de les administracions municipals, davant els casos d'exclusió residencial, especialment quan són persones o famílies amb infants a càrrec. Altres actuacions en situacions d'emergència són la **mediació** amb la propietat de l'habitatge, les **taules de coordinació d'emergència**, però també **centre residencials o habitatges municipals destinats pròpiament a emergència**.

Taula 6.1. Classificació de les polítiques de lluita contra l'exclusió residencial i per la inclusió social

	Preventiva	Emergència	Inclusió
Programes i ajuts	Arranjament d'habitatges Ajuts i pagament lloguer i subministres Programes i Ajuts a la rehabilitació	Pagament allotjaments alternatius	Programes d'inclusió
Serveis		Atenció i assessorament Mediació Taules de coordinació	
Equipaments		Centres residencials	
Habitatges	Habitatges destinats a polítiques socials	Habitatges per emergències	Pisos d'inclusió Altres tipus habitatge

Font: Elaboració pròpia.

6.3. Les polítiques d'inclusió residencial

Fan referència als **programes i processos d'inserció social, posant l'habitatge com a recurs central, però sense perdre de vista una visió integral on conflueixen altres qüestions** (laboral, formació, condicions personals, de la unitat familiar o de convivència, infància en risc, etc.).

Un dels fonaments de partida és la disponibilitat d'un habitatge on les persones han de poder constituir una llar. Igualment, la disponibilitat d'habitatge no és una condició sempre suficient i, molt sovint, depenent de les situacions personals, han de ser complementats amb un conjunt de serveis socials d'integració socioeconòmica, relacional, etc. Cal notar, que en la Taula 6.1, no s'han desglossat totes les polítiques d'integració social, sinó tan sols els programes o tipologies d'habitatges relacionats més directament amb l'exclusió residencial.

6.4. Els àmbits d'actuació

Seguidament es presentaran, per a cadascuna de les tipologies de polítiques identificades (preventives, d'emergència habitacional i d'inclusió residencial) els diferents instruments desplegats en cadascun dels municipis. Entre aquests es distingeixen quatre àmbits d'actuació: els programes i ajust econòmics, els serveis, els equipaments i els habitatges. En cada àmbit s'adjunten els recursos que destinen els diferents municipis i districtes del Besòs segons les dades disponibles i facilitades pels ajuntaments.

6.4.1. Programes i ajuts

En aquest apartat s'inclouen programes i ajuts econòmics per fer front a l'exclusió residencial, ja sigui de forma preventiva, davant l'emergència o amb objectiu d'inclusió. Així, pel què fa a les polítiques preventives s'identifiquen tres programes i tipologies d'ajuts. D'una banda, els ajuts per a **arranjaments d'habitatges**. En aquest cas solen ser prestacions econòmiques destinades a millorar o mantenir la qualitat física de l'habitatge. Alguns ajuntaments impulsen mesures per revertir les situacions d'infrahabitatge i la manca d'accessibilitat i habitabilitat a través de dotacions econòmiques - habitualment a fonts perdut- per la compra de mobiliari o per la intervenció en algun tipus d'arranjament.

D'altra banda, s'inclouen els ajuts al pagament de l'allotjament, ja sigui al **pagaments de la quota de lloguer** (endarreriments o ajuts a una part proporcional del lloguer), **i als subministres** (aigua, gas, electricitat). S'inclouen per tant situacions de dependència institucional per falta de recursos econòmics propis i suficients. En aquest cas s'inclouen prestacions econòmiques d'especial urgència, que tenen sempre com a objectiu principal garantir la permanència en l'habitatge de les persones i evitar la pèrdua de la seva residència habitual. Els ajuntaments també tramiten les sol·licituds d'ajuts de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya a través de tres conceptes: renda bàsica d'emancipació, prestacions econòmiques d'especial urgència per a l'habitatge, i prestacions per al pagament del lloguer.

En tercer lloc, els municipis també ofereixen **programes o ajuts a la rehabilitació**, en aquest cas tenen un caràcter global ja que solen ser programes integrals que poden afectar a un barri sencer.

Respecte a les polítiques d'emergència, en aquest camp i davant la manca de recursos habitacionals públics, ja siguin habitatges de lloguer socials o habitatges de reallotjament, els ajuntaments disposen d'una partida econòmica que es destina al **pagament d'allotjaments alternatius**, en aquelles situacions d'extrema vulnerabilitat i existència de menors que sovint es reubiquen en pensions. Tot i que aquest ajut està pensat per situacions puntuals i temporals, en alguns casos es mantenen durant

un temps indefinit, passant de l'emergència a l'estada temporal, com a conseqüència de la falta de recursos de la persona i família, o per la manca d'altres recursos habitacionals assequibles.

Finalment, respecte a les polítiques d'inclusió s'ha identificat un sol **programa d'inclusió**, el Housing First, que com es pot observar a la Taula 6.1 tant s'inclou com a programa com a habitatges, ja que té les dues vessants com a política, el programa i els recursos habitacionals en els quals es desplega.

A la Taula 6.2 s'han identificat els programes i ajuts econòmics per a cadascun dels municipis. Així, els ajuntaments de **Montcada i Reixac, Sant Adrià de Besòs i Santa Coloma de Gramenet sumen un pressupost de 354.068€ en concepte d'ajudes al lloguer i subministraments (2017)**, mentre que **l'AHC va destinar més de 5,3 milions d'euros** el mateix any en els quatre municipis del Besòs. Per altra banda, es comprova també el col·lapse dels recursos habitacionals d'emergència a través del pagament de pensions o hotels, i així a Sant Adrià de Besòs durant el 2017 han estat 77 les persones que han estat allotjades en aquests recursos alternatius, 5 famílies de Montcada o 39 persones de Badalona, segons les dades facilitades pels mateixos ajuntaments. Són xifres que demostren la magnitud de la problemàtica per una banda, i per l'altra els recursos que es destinen per evitar l'exclusió residencial.

Taula 6.2. Programes i ajuts econòmics destinats a l'habitatge per municipi, 2017.

Programes i ajuts	Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià de Besòs	Santa Coloma de Gramenet	Barcelona Besòs
Arranjaments habitatges	313	15 /15.480 €	33/ 44.550€		
Ajuts municipals lloguer/subministraments		273 ajuts 105.766 €	408 ajuts 66.562 (1)	637 beneficiaris habitatge 432 beneficiaris subministraments 181.740 €	
Ajuts lloguer AHC	1.090 ajuts 2.231.582€	265 ajuts 510.929 €	117 ajuts 245.320 €	1.169 ajuts 2.368.000 €	
Ajuts rehabilitació					
Allotjaments alternatius	39 persones	5 famílies	77 persones		
Programes Inclusió	Pla treball Serveis Socials	Pla treball Serveis Socials	Pla treball Serveis Socials	Pla treball Serveis Socials	

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades proporcionades pels ajuntaments i l'Agència de l'Habitatge de Catalunya.

6.4.2. Serveis

Tal i com es pot observar a la Taula 6.1, els serveis que cada ajuntament disposa per atendre les situacions de vulnerabilitat residencial es constitueixen solament com a polítiques d'emergència, i es divideixen en tres grups (Taula 6.3). D'una banda s'inclouen els **serveis d'atenció i assessorament**, que en bona mesura es centren en **donar informació sobre drets i deures relacionats amb el deute hipotecari** i els problemes sorgits pel seu impagament (com per exemple, Ofideute). Són serveis de consulta tot i que en el cas dels Punts d'Assessorament Energètic (Barcelona) poden arribar a gestionar ajuts econòmics. També s'inclou en aquesta categoria l'Equip de Detecció i Atenció a persones sense sostre (EDAPS) de Badalona.

En segon terme es consideren els **serveis de mediació**, molt més dirigits a la intervenció específica en desnonaments. La seva funció passa per l'acompanyament a famílies en risc de pèrdua d'habitatge, la negociació amb els propietaris de l'habitatge i la coordinació amb els serveis que corresponguin per donar resposta a la situació de les famílies (en el cas concret del Servei d'intervenció i mediació en situacions de pèrdua i/o ocupació de l'habitatge). Aquests serveis de mediació contempnen també l'atenció i l'assessorament, i com és el cas dels Serveis d'Intermediació en Deutes de l'Habitatge, poden per tant ser complementaris amb els anteriors. Tal i com es pot observar a la Taula 5.3, el Servei d'Intermediació en Deutes de l'Habitatge (SIDH) és present als quatre municipis del Besòs (Badalona, Montcada i Reixac, Sant Adrià de Besòs i Santa Coloma de Gramenet), un servei promociat per la Diputació de Barcelona conjuntament amb la Generalitat, els municipis i amb la participació dels col·legis d'advocats. Els districtes del Besòs de Barcelona compten amb serveis municipals específics, ja sigui la Unitat contra l'Exclusió Residencial (UCER) i el Servei d'Intervenció i Mediació en situacions de pèrdua i/o ocupació de l'habitatge (SIPHO).

En tercer lloc, les **taules de coordinació**, ja siguin denominades generalment Mesa d'Emergència o Taula Local d'Habitatge i Pobresa Energètica, com en el cas de Santa Coloma de Gramenet, són comissions tècniques que tenen la tasca d'establir els criteris d'accés als pisos socials en casos de real·lotjament, i gestionar la seva adjudicació segons la Llei 24/2015 contra l'emergència habitacional. Tenen especial importància en els casos on hi ha implicada població vulnerable, com és el cas de menors o persones grans. Segons el municipi, aquests espais fomenten també el desenvolupament de diagnòstics i línies estratègiques de treball per fer efectives solucions d'acord a les problemàtiques concretes de cada lloc. En els casos de municipis que no disposen de Mesa pròpia, es realitza a través de la Mesa d'Emergència de la Generalitat.

En definitiva, com s'ha exposat, aquests serveis responen a l'aplicació de polítiques d'emergència i en menor mesura a polítiques de prestació econòmica, i combinen una tasca informativa amb un altra operativa, fent en molt casos de porta d'entrada però també d'acompanyament i coordinació tècnica.

Taula 6.3. Serveis destinats a l'habitatge per municipi, 2017.

Serveis	Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià de Besòs	Santa Coloma de Gramenet	Barcelona Besòs
Atenció i Assessorament	Ofideute EDAPS Acollida residencial emergència	Ofideute	Ofideute	Ofideute	Ofideute PAE
Mediació	SIDH ²⁸	SIDH	SIDH	SIDH	SIPHO ²⁹ UCER ³⁰
Coordinació emergència	Mesa emergència	AHC	Mesa emergència	Taula Local Habitatge i Pobresa Energètica	Mesa emergència
Oficina Local d'Habitatge	Borsa Lloguer	Borsa Lloguer	Borsa Lloguer	Borsa Lloguer Servei Informació i ajuts rehabilitació	Xarxa d'Oficines d'Habitatge

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels ajuntaments.

6.4.3. Equipaments

L'existència d'equipaments adequats i específics és cabdal per a poder posar en marxa moltes de les polítiques d'emergència residencial. Les funcions d'allotjament, cura, descans, atenció i refugi que duen a terme recorden contínuament fins a quin punt és central la dimensió infraestructural en totes aquestes qüestions. En aquest cas existeixen tres tipus diferents d'equipaments residencials, tots ells localitzats al municipi de Barcelona.

Barcelona disposa del Centre d'Urgències i Emergències (CUESB), un equipament important que dona cobertura més enllà de la ciutat i que proporciona unes total de 50 places a situacions derivades de Serveis Socials de Badalona i 10 de Sant Adrià de Besòs. El CUESB actua com a porta d'entrada universal i té com a funció principal atendre situacions d'emergència de diversa índole i naturalesa, la qual cosa l'obliga a mantenir sempre un volum fixe de places desocupades per poder atendre també urgències imprevistes (atemptats, desastres naturals, acollida de refugiats, accidents, etc.). Pel que fa a aquelles vinculades a l'exclusió residencial, serveix de canal de derivació a serveis i equipaments més específics segons els casos. També té la capacitat d'allotjar de forma puntual i temporal alguna situació que no pot ser atesa per un altre dispositiu i que necessita una resposta. El CUESB, però, és un dispositiu que tot i atendre l'emergència, la seva funció no és la d'allotjament residencial.

Per la seva banda, de vocació també específica, els Centres de Primera Acollida (en aquest cas el de Nou Barris) atenen a persones sensesostre en situacions molt cronificades. Aquests centres ofereixen serveis bàsics d'allotjament, alimentació, higiene i atenció socio sanitària, actuant també com a canal

²⁸ Servei d'Intermediació en Deutes de l'Habitatge.

²⁹ Servei d'Intervenció i Mediació en situacions de pèrdua i/o ocupació de l'habitatge.

³⁰ Unitat contra l'Exclusió Residencial.

de derivació a d'altres serveis segons el cas. El Centre Residencial de Primera Acollida de Nou Barris³¹ ofereix un servei de les 20h a les 8h i un centre de dia de les 9h a les 20h. Es realitza una primera acollida, des de l'accés directe de la persona o a través de la derivació per part d'un professional dels Serveis Socials.

Més especialitat és el Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida per a Dones (SARA), també de Barcelona. Aquest centre residencial acull aquelles situacions d'exclusió residencial motivades o intensificades degut a una situació de violència masclista.

El mapa de centres residencials permet veure la centralitat que ocupen els equipaments situats a Barcelona (Taula 6.4). Aquest fet comporta un flux constant de persones no residents a Barcelona que aniran a aquesta ciutat a rebre atenció residencial d'urgència. Això genera una sobrecàrrega pels equipaments i una *falsa* sensació de resposta en els municipis d'origen.

Taula 6.4. Equipaments residencials per municipi, 2017.

Equipaments	Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià de Besòs	Santa Coloma de G.	Barcelona Besòs
Primera acollida					CPA Nou Barris SARA Centres de dia Centres residencials d'atencions bàsiques
Estada temporal					
Altres					CUESB

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels ajuntaments.

6.4.4. Habitatges

El quart àmbit d'actuació en les polítiques de lluita contra l'exclusió residencial i per la inclusió social és el parc d'habitatge destinat a polítiques socials o habitatge assequible. A continuació es detallen les dades recollides que indiquen quin és el parc disponible en cada municipi atenent a si està destinat a prevenció, emergències o inclusió.

Respecte a les primeres, a tots els municipis menys Badalona s'han pogut identificar **habitatges destinats a polítiques socials**, des de les 14 unitats a Montcada i Reixac fins a les més de 300 de Barcelona (Taula 6.5).

El **parc destinat a emergència** és el component essencial de les mesures d'emergència i els mecanismes d'adjudicació. La seva existència i disponibilitat és bàsica per poder donar una resposta integral en cas de desnonament o desallotjament, però també per altres situacions d'emergència. Solen

³¹ Hi han tres centres a tota Barcelona, a la Zona Franca, Sarrià i Nou Barris.

ser habitatges de titularitat pública o privada en cessió a l'administració o a entitats del tercer sector. Sovint, a causa de les dimensions del parc d'emergències, a vegades els habitatges que en origen havien de ser destinats a polítiques socials han acabat destinant-se a situacions d'emergències. Sovint, a causa de les dimensions del parc d'emergències, a vegades els habitatges que en origen havien de ser destinats a polítiques socials han acabat destinant-se a situacions d'emergències. És el cas del parc públic de l'Agència d'Habitatge de Catalunya i dels pisos rebuts per mandat de cessió o d'entitats financeres.

Els **pisos d'inclusió** corresponen a habitatges habitualment gestionats per entitats socials que atenen a persones i famílies en situació d'exclusió residencial. Tot i que foren pensats en un inici com a habitatges per a persones sensesostre, i com a tal, com a política específica de sensellarisme, els pisos d'inclusió han anat obrint el ventall d'usuaris davant la situació creixent d'emergència habitacional. A Barcelona es compta per exemple amb el Servei d'Habitatges d'Inclusió Social (SHIS), de titularitat municipal. L'accés al SHIS es realitza a partir dels criteris establerts pels Serveis Socials Bàsics (SSB) i l'estada és sempre limitada. L'objectiu és enfortir les capacitats socioeducatives dels usuaris i facilitar la seva integració social.

Complementaris i fins a cert punt coincidents amb els pisos d'inclusió social, resulten els recursos socials associats, especialment importants ja que en tots els casos integren altres tipus d'estratègies que complementen la residencial. L'Agència de l'Habitatge de Catalunya desenvolupa i manté la Xarxa d'Habitatges d'Inclusió i allotjaments d'acollida a través del suport econòmic a les entitats que gestionen habitatges tutelats per a col·lectius amb risc d'exclusió. Des de programes d'inserció laboral a programes d'acompanyament socioeducatiu o comunitari, les entitats del tercer sector tenen un paper central en la tasca de posicionar l'habitatge com a punt de partida d'un procés de recuperació de l'autonomia i la seguretat d'aquelles persones sotmeses a la vulnerabilitat i l'exclusió social.

A banda, existeixen altres habitatges d'inclusió, a Sant Adrià de Besòs quinze unitats formen part del programa de masoveria urbana i a Barcelona existeixen aquells destinats al de Housing First.

Taula 6.5. Habitatges per municipi, 2017.

Habitatges	Badalona	Montcada i Reixac	Sant Adrià de Besòs	Santa Coloma de G.	Barcelona Besòs
Habitatges socials municipal		14	230 100 Consorcis	253 Ajuntament i Gramepark	308 ajuntament 3.484 IMHB
Parc Públic AHC	445	209	323	37	
Parc mandat cessió i entitats financeres gestió AHC	130	40	11	103	
Xarxa Habitatges Inclusió i Allotjaments d'Acollida	40 (13 entitats)	14 (3 entitats)	12 (6 entitats)	23 (8 entitats)	
Tercer Sector					246
Altres			15 masoveria		Housing First

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels ajuntaments i l'Agència d'Habitatge de Catalunya.

6.5. L'increment de les necessitats i la falta de recursos habitacionals

Com a resum, s'exposen en aquest apartat les conclusions més importants un cop analitzades les necessitats i les polítiques, el que justificarà així també les propostes del Pla d'Atenció Integral de la Vulnerabilitat Residencial.

- **L'exclusió residencial fa activar les polítiques d'emergència, que sovint queden col·lapsades com a conseqüència de l'increment d'aquestes situacions.** Els recursos habitacionals d'emergència són insuficients, el que provoca tota una sèrie de casuístiques, com la sobreocupació o el pagament d'allotjaments alternatius per part dels ajuntaments. Sovint, l'exclusió residencial passa de situació d'emergència a situació temporal, per les dificultats socials i econòmiques en que es troben les persones i famílies afectades i les condicions d'accés del parc d'habitatges.
- **L'abordatge de les polítiques d'atenció a la vulnerabilitat residencial han de ser des d'una mirada holística i transversal** (amb accions en matèria laboral, formativa,...) posant l'habitatge digne i segur com a element de centralitat per a la inclusió social.
- **La falta de recursos habitacionals de diferents tipologies** (emergència, habitatges per a polítiques socials, de protecció oficial i habitatge assequible) **provoca el col·lapse del sistema davant una demanda que és molt superior**, anul·lant en bona mesura la fluïdesa que s'hauria de donar entre els diferents recursos habitacionals. La problemàtica de l'habitatge actualment desborda les capacitats dels ajuntaments (tant pel que fa a recursos econòmics com humans i competencials).
- Menys visibles però no menys importants són les situacions d'inseguretat respecte a l'habitatge, especialment la inseguretat econòmica, pel volum que representa. **Els recursos econòmics que les administracions destinen als ajuts al lloguer o subministraments actuen directament sobre la vulnerabilitat residencial i la privació material.** El fet de no disposar d'un parc d'habitatge assequible incrementa la inseguretat residencial i els pressupostos públics en aquestes polítiques preventives.
- Caldria diferenciar el que és l'atenció a la vulnerabilitat -que correspon als Serveis Socials Bàsics- de la planificació i dotació d'habitatges que correspon a les àrees d'urbanisme i habitatge. És a dir, **es requereixen tant les polítiques d'atenció social, com de dotació de recursos habitacionals.**
- **La problemàtica de l'habitatge no repercuteix sobre els ajuntaments** només per la manca, **també per la complexitat de conflictes que se'n deriven**, com les ocupacions, la sobreocupació, o l'infrahabitatge, així com per qüestions més comunitàries (com la dificultat o inexistència de comunitats de veïns o problemes de convivència i/o percepció ciutadana).
- **L'habitatge** no és una qüestió que impacta exclusivament sobre les persones i nuclis familiars afectats directament, **és una qüestió col·lectiva que cal abordar com a tal en les seves diferents dimensions i que impacta directament sobre la vulnerabilitat urbana i el dret a la ciutat.**

A tall d'exemple, i amb l'objectiu de valorar les situacions d'emergència i els recursos disponibles en data actualitzada, s'ha realitzat l'exercici de comparar els expedients oberts valorats favorablement per les diferents Meses d'Emergència, i els pisos potencialment disponibles per part de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya. D'aquesta manera i com es pot observar a la Taula 6.6, les situacions d'urgència superen els recursos habitacionals potencialment disponibles a data d'octubre de 2018 (la darrera actualitzada). Comptant exclusivament els municipis (sense els districtes barcelonins) **existeixen 271 expedients a l'espera d'assignació d'habitatge i 101 pisos potencialment disponibles del parc que gestiona l'AHC** (sense conèixer del cert si estan ocupats de forma irregular), la qual cosa demostra la manca de recursos habitacionals per a casos d'emergència a dia d'avui. Cal tenir en compte que no són casos unipersonals, la majoria d'expedients corresponen a unitats familiars.

Taula 6.6. Mesa d'Emergència i pisos potencialment disponibles del parc d'habitatges que gestiona l'AHC³².

	Mesa d'emergència			Pisos potencialment disponibles parc que gestiona l'AHC (juliol 2018)		
	Assignació habitatge 2017	Assignació habitatge 2016	Expedients favorables oberts	Total	Parc Públic	Parc per mandat de cessió i entitats financeres
Badalona	19	6	115	60	16	44
Montcada i Reixac	17	4	34	9	5	4
Sant Adrià B.	11	9	46	6	4	2
Santa Coloma G.	20	0	76	26	7	19
Barcelona Besòs						
TOTAL			271	101		

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels ajuntaments i l'Agència d'Habitatge de Catalunya.

³² Les dades corresponen a octubre 2018.

PAI: línies estratègiques, instruments i accions

En aquest capítol s'exposen els principals instruments i accions del Pla d'Actuació Integral per l'Alta Vulnerabilitat Residencial del Besòs, d'acord amb la diagnosi realitzada. Tal i com s'ha argumentat al llarg de l'informe, és un Pla que posa l'accent en les situacions de vulnerabilitat residencial, més que no pas en els perfils dels col·lectius afectats. Es considera que és l'accés i permanència a l'habitatge –i no exclusivament les condicions socials i econòmiques dels individus- el que provoca la vulnerabilitat de més població i cada vegada més diversa, amb un impacte directe sobre la vulnerabilitat urbana d'aquest territori. Igualment, es parteix de la base que cal considerar l'habitatge digne i segur com a dret subjectiu. Cal aclarir també que el PAI és una proposta marc sobre la política pública d'habitatge en l'atenció a la vulnerabilitat residencial i que s'emmarca a la vegada dins de l'Agenda Besòs des d'una visió mancomunada.

Seguidament s'exposen les línies estratègiques, els instruments i les propostes d'acció a través dels quals desplegar el PAI.

7 Línies estratègiques i instruments del PAI

El Pla s'estructura en tres grans línies estratègiques, vuit objectius generals i deu propostes d'acció. Les línies estratègiques fan referència en primer lloc a aspectes de **governança**, i per tant la formulació d'estratègies compartides entre els diferents municipis; a qüestions de **recursos tècnics**, és a dir, a la millora de les capacitats dels ajuntaments per fer front a la problemàtica de l'habitatge; i, finalment, a l'increment dels **recursos habitacionals**. En definitiva, les línies estratègiques són:

- **L1. Establir estratègies compartides en política pública** d'atenció a la vulnerabilitat residencial, entre els municipis i districtes de l'Àmbit del Besòs, així com **reforçar la governança supramunicipal** com a oportunitat i a través de propostes mancomunades.
- **L2. Incrementar les capacitats de les administracions locals** per fer front a la problemàtica de l'habitatge, tant en l'anàlisi de les situacions, com dels objectius a abordar i els instruments més adequats (econòmics, humans i tècnics).
- **L3. Augmentar els recursos habitacionals**, i de diferents tipologies, destinats a atendre la vulnerabilitat residencial de l'Àmbit del Besòs.

Cada una de les línies estratègiques contempla un instrument propi per tal de desenvolupar-la (Taula 7.1 i Figura 7.1). La Línia Estratègica 1 preveu la constitució d'una Taula de Coordinació Intermunicipal. La Línia estratègica 2 s'executa a través de la creació de l'Oficina PAI, i finalment, la Línia Estratègica 3 es tradueix en la constitució d'una Xarxa Integrada de Recursos Habitacionals. Tres instruments que han de poder retroalimentar-se.

Taula 7.1. Línies estratègiques i instruments del PAI

Línies estratègiques	Instruments
L 1. Estratègies compartides en política pública d'atenció a la vulnerabilitat residencial i reforç de la governança supralocal	Taula de Coordinació intermunicipal del PAI
L 2. Increment de les capacitats de les administracions locals per fer front a la problemàtica de l'habitatge a través dels recursos econòmics, humans i tècnics més adequats.	Oficina PAI
L 3. Augment dels recursos habitacionals de diferents tipologies destinats a l'atenció de la vulnerabilitat residencial.	Xarxa Integrada de Recursos Habitacionals

Font: Elaboració pròpia.

Figura 7.1. Instruments del PAI

Font: Elaboració pròpia.

A continuació es descriuen els tres instruments del PAI i les accions derivades per a la seva implementació.

7.1. La Taula de coordinació intermunicipal

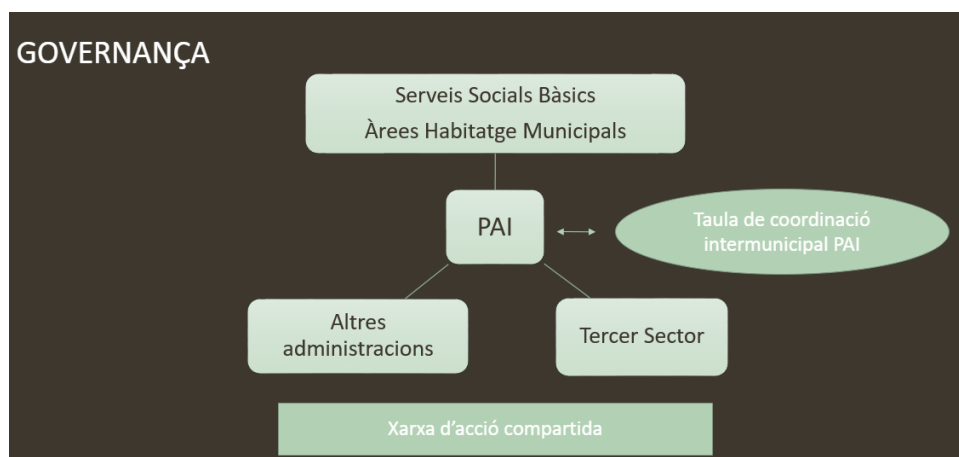
Les problemàtiques associades a l'habitatge tenen un impacte supramunicipal i les realitats actuals superen les capacitats pròpies de cada municipi. És per això que es requereix d'aquesta mirada supramunicipal i d'estratègies compartides en aquest continu urbà amb perfils socials, econòmics i urbans semblants. **Els instruments mancomunats són mecanismes que tenen com a finalitat actuar d'una manera concertada.** Si bé ja existeixen mecanismes de governança supramunicipal, esdevé primordial reforçar-los per tal d'atendre la vulnerabilitat residencial com una de les principals problemàtiques actuals del Besòs i objecte del PAI. Per altra banda, **la Governança**

requereix la participació de tots els agents implicats, així com els circuits propis de coordinació, cooperació, presa de decisions i gestió.

El Pla d'Acció Integral d'Atenció a la Vulnerabilitat Residencial del Besòs és una xarxa d'acció comunitària, donat que el formen diferents actors i amb diferents recursos: els ajuntaments del territori a través de les Àrees de Serveis Socials i Habitatge, altres administracions supramunicipals (Consorti del Besòs, Àrea Metropolitana de Barcelona, Generalitat de Catalunya), i les entitats del Tercer Sector (Figura 7.2). És per això que es contempla **la Taula de Coordinació Intermunicipal PAI que té com a funció principal el desenvolupament i el seguiment del PAI pròpiament, a través dels instruments establerts en el Pla: l'Oficina i la Xarxa Integrada de Recursos Habitacionals.**

La Taula està formada per: representants dels ajuntaments del Besòs, representants del Tercer Sector que actuen en el territori, altres administracions com l'AMB i l'AHC, i el Consorci del Besòs que a la vegada fa la funció de coordinació i lideratge.

Figura 7.2. Elements de Governança del PAI

Font: Elaboració pròpia.

7.2. L'Oficina PAI

Actualment, les problemàtiques associades a l'habitatge recauen sobre els Serveis Socials Bàsics, i **un dels dèficits que detecten els ajuntaments és la falta de recursos propis especialitzats en aquesta matèria**, tant pel que fa a la gestió de la complexitat de les problemàtiques, com respecte a l'adquisició d'habitatge per a polítiques socials a través de les Àrees d'Urbanisme i Habitatge. L'Oficina del PAI es planteja com un **instrument que dona servei als ajuntaments a través d'un equip de professionals multidisciplinari i especialitzats en matèria d'habitatge**. Les seves primeres accions han de ser d'establir línies de treball de forma conjunta amb els ajuntaments i la resta d'administracions, així com la recerca de recursos -públics, privats i comunitaris. Les raons, objectius i accions de l'Oficina PAI queden recollides a la Taula 7.2.

Taula 7.2. Finalitats i Accions de l'Oficina PAI

Per què l'Oficina PAI	Objectius	Accions
Augment de la vulnerabilitat residencial i la seva complexitat.	<p>O 1. Aprofundir en la diagnosi i sistematitzar la recollida d'informació per gestionar i avaluar els instruments de treball.</p> <p>O 2. Definir protocols d'actuació en el Besòs, conjuntament amb els ajuntaments, altres administracions, i amb el Tercer Sector Social.</p> <p>O 3. Establir itineraris d'inclusió social amb l'habitatge com a eix central.</p>	<p>A 1.- Sistematitzar la recollida d'informació a través d'indicadors unificats.</p> <p>A 2.- Disseny de protocols d'actuació en l'atenció a la vulnerabilitat residencial i elaboració d'itineraris d'inclusió a través de l'habitatge.</p> <p>A 3.- Avaluació de l'impacte de les polítiques aplicades.</p>
Desbordament dels Serveis Socials Bàsics en matèria d'atenció del risc i exclusió residencial.	<p>O 4. Donar suport en la provisió de recursos residencials i itineraris d'actuació.</p>	<p>A 4.- Aprofundir en l'anàlisi de les tipologies i complexitats de les problemàtiques associades amb l'habitatge i la vulnerabilitat residencial a l'Eix Besòs (com el cas de les ocupacions).</p> <p>A 5.- Elaboració de mecanismes d'adquisició de recursos habitacionals de diferents tipologies així com el desenvolupament de propostes d'innovació social: Elaboració del model de Centre de primera acollida (atenció a la exclusió residencial) Elaboració del funcionament dels habitatges de lloguer de la Xarxa Integrada.</p>
Dèficit de recursos humans i requeriment d'equips especialitzats i multidisciplinaris.	<p>O 5. Dotar-se d'equips especialitzats i multidisciplinaris que donin suport als ajuntaments des de la cooperació supramunicipal.</p>	<p>A 6.- Crear un equip multidisciplinari i especialitzat en l'anàlisi i gestió de la complexitat de la vulnerabilitat residencial.</p> <p>A 7.- Donar suport i cooperar amb els ajuntaments a través de les àrees de Serveis Socials, Urbanisme i Habitatge.</p>

Font: Elaboració pròpia.

S'han vist com les problemàtiques de l'habitatge són emergents i a l'hora esdevenen estructurals. Davant aquesta situació, cal analitzar com les institucions aborden aquestes problemàtiques. Així, serà funció de l'Oficina **la recerca de millores en els protocols d'atenció, acompanyament i coordinació dels recursos públics.**

Com s'ha vist, les situacions són complexes i dinàmiques, el que fa preveure canvis constants en l'àmbit residencial. En aquest informe s'introdueixen problemàtiques que cal continuar aprofundint i que són preocupacions actuals de les administracions locals, com és el cas de les ocupacions, per tal de conèixer les seves característiques i establir línies de treball conjuntes, recollint així una de les demandes dels ajuntaments.

Una de les dificultats existents és la recollida i compartició de la informació entre els diferents agents, donat que no hi ha criteris unificats. Per això cal **establir la definició d'indicadors i la sistematització de la informació des de l'Oficina PAI, amb la finalitat d'agilitzar, aprofundir en el coneixement i**

avaluar. Igualment es considera que **el treball en el camp de l'atenció de la vulnerabilitat residencial és també una oportunitat per a l'empoderament de les administracions locals i per la innovació ciutadana.** L'Oficina del Pla, conjuntament amb els ajuntaments, altres administracions i el Tercer Sector, té també aquesta funció de recerca de polítiques innovadores en aquest terreny.

Algunes d'aquestes propostes innovadores són: l'elaboració del model dels Centres de Primera Acollida, de petita dimensió, amb espais individuals i amb la participació de les persones usuàries en el funcionament del centre; altres com l'elaboració de programes d'inclusió per a famílies de dones amb fills, un sector que és dels més nombrosos dels atesos pels Serveis Socials en relació amb la vulnerabilitat residencial.

7.3. La Xarxa integrada de recursos habitacionals

La finalitat d'aquest instrument és augmentar els recursos habitacionals al Besòs. Un cop detectat el gran dèficit de recursos, l'anàlisi de les problemàtiques actuals (de context i pròpies del territori), així com les tendències demogràfiques, socials i econòmiques, l'increment de la dotació esdevé clau per tal de respondre de forma adequada a les necessitats. **La creació d'aquesta xarxa implica situar la política d'atenció a la vulnerabilitat residencial en el centre,** com a eix també que actua sobre la vulnerabilitat urbana del territori. És a dir, qualsevol política de regeneració i cohesió urbana de caràcter metropolità ha d'incorporar les polítiques públiques d'habitatge com a element fonamental. **Vol respondre igualment a les dificultats que els ajuntaments tenen a l'hora d'adquirir més habitatges, ja sigui per falta de recursos econòmics o humans.**

És una xarxa que aplega diferents recursos habitacionals, sent els serveis socials municipals i les oficines locals d'habitatge la porta d'entrada dels ciutadans i ciutadanes. En la trama de recursos públics, la xarxa es situa com a recursos de caràcter específic, seguint el model del Sistema de Serveis Socials (els Serveis Socials Bàsics i els Serveis Socials Especialitzats). Per altra banda, l'adquisició de recursos habitacionals correspon a les Àrees d'Urbanisme, i en aquest sentit la coordinació i cooperació entre els dos àmbits d'actuació és imprescindible.

La gestió de la Xarxa és una proposta mancomunada, on participen les administracions implicades, (ajuntaments, Consorci del Besòs, AMB i AHC) **a través de l'Oficina del Pla com a òrgan gestor i la Taula de Coordinació del PAI com a òrgan de concertació.** No s'escapa de la proposta la necessitat (i les dificultats econòmiques) respecte els recursos que es requereixen per a desenvolupar aquest instrument, fet que implica una prioritització de les polítiques d'atenció a la vulnerabilitat residencial per part de totes les administracions del territori, tant les locals com les supramunicipals i de la Generalitat de Catalunya.

La disponibilitat de més recursos habitacionals ha de permetre una major fluïdesa en els itineraris que fan les persones i nuclis familiars en situació de risc i exclusió residencial, així com una major adaptabilitat a les necessitats. És així que es contempen diferents tipologies de recursos:

- **Els equipaments de petita dimensió per a emergència i sensellarisme** en la línia dels Centres de Primera Acollida, amb programes d'innovació comunitària, com la participació de les persones usuàries en el manteniment i dinàmica del centre.

- **Els habitatges destinats a polítiques socials de lloguer públic** en proporció als ingressos dels ciutadans i ciutadanes en situació de vulnerabilitat residencial.

És evident que no és suficient aquesta Xarxa per resoldre les diferents problemàtiques. Per això cal revisar i adequar els programes i itineraris d'inclusió. En aquest sentit, l'Oficina del PAI dona suport als ajuntaments a l'hora d'establir millores en els serveis i programes d'inclusió relacionats amb l'habitatge i amb caràcter integral. Aquest terreny és propici igualment per a la innovació social.

Donat que els recursos són escassos, en una primera instància, s'estudiaran les prioritats en l'atenció a la vulnerabilitat residencial des de l'Oficina a partir dels recursos de la Xarxa. En aquest sentit, cal tenir en compte els sectors de la població més vulnerable en relació amb l'habitatge, com les famílies monoparentals (bàsicament monomarentals, dones amb fills) que representen cada vegada un percentatge major, les persones grans que viuen soles, etc. La següent taula recull els objectius i accions de la Xarxa com a instrument del Pla.

Taula 7.3. Finalitats i Accions de la Xarxa Integrada de Recursos Habitacionals del Besòs

Per què una Xarxa Integrada	Objectius	Accions
Parc d'Habitatges per a polítiques socials residual.	<p>O 6. Incrementar els recursos habitacionals de diferents tipologies al Besòs.</p> <p>O 7. Donar sortida a la situació de col.lapse dels Serveis Socials municipals pel que fa a l'atenció del risc i exclusió residencial.</p>	<p>A 8. Provisió d'equipaments de sensellarisme i emergència, de petita dimensió, a través de dos sistemes principals:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Nous desenvolupaments en sòl d'equipament -Reconversió d'equipaments existents, principalment en desús. <p>A 9,. Provisió d'habitatges per a polítiques socials a través de 5 mecanismes:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Adquisició via templeig i retracte. -Programa de cessió d'habitatge. -Reserva d'un percentatge dels nous desenvolupaments urbans per emergència residencial. -Adquisició pròpia a través de la línia d'ajuts d'ICF Habitatge o a través d'acords amb entitats del Tercer Sector. -Altres mecanismes d'innovació social i ciutadana.
Augment de la vulnerabilitat residencial i diversitat de dinàmiques.	O 8. Proporcionar recursos habitacionals específics com a cartera de recursos disponibles dels ajuntaments (seguint la nomenclatura dels serveis socials especialitzats)	A 10. Desenvolupament d'itineraris d'inclusió residencial.

Font: Elaboració pròpia.

7.4. Programació

La implementació dels instruments del PAI que s'acaben de veure s'han planificat de forma progressiva per tal que es puguin desenvolupar en diferents etapes. S'entén que el PAI és un procés que es vol assolir a través de la consecució de diverses accions, distribuïdes a curt, mig i llarg termini, tal i com es presenta en el la Taula 7.4. Cal avançar que es tracta d'una proposta de programació que, lògicament, resta oberta a canvis produïts durant el procés.

Taula 7.4 . Programació de les accions del PAI

Curt termini	<ul style="list-style-type: none"> • Constitució de la Taula de Coordinació: ajuntaments, Consorci del Besòs, AHC, AMB i Tercer Sector. • Creació de l'Oficina del PAI. • Inici de la provisió de nous recursos habitacionals: <ul style="list-style-type: none"> - Estudi d'emplaçament de 2 o 3 centres d'emergència residencial de petita dimensió. - Provisió d'habitatges de grans tenidors mitjançant tanteig i retracte i l'acord entre administracions i entitats del Tercer Sector en la línia d' ICF Habitatge. • Avaluació del mapa de recursos disponibles i les necessitats, així com analitzar com l'organització municipal i supramunicipal aborden les situacions emergents en relació amb l'habitatge. • Elaborar millores en els protocols i itineraris públics que permetin una més fluïdesa en l'atenció ciutadana i els recorreguts de les persones un cop en els circuits d'atenció. • Aprofundir en la diagnosi del PAI, especialment en aquells punts més conflictius per als municipis (com el cas de l'ocupació) i sistematitzar la recollida d'informació (indicadors) i l'avaluació.
Mig termini	<ul style="list-style-type: none"> • Constitució de la Xarxa Integrada de recursos habitacionals amb la provisió d'habitatges i equipaments i a través de les accions recollides per cada una de les vies d'adquisició. • Gestió i ampliació de la Xarxa. • Ampliació de l'Oficina PAI en funció de les necessitats dels ajuntaments i desenvolupament del Pla.
Llarg termini	<ul style="list-style-type: none"> • Ampliació de la Xarxa • Ampliació de Serveis PAI • Implementació d'un sistema d'ajuts per a la inclusió residencial i social.

Font: Elaboració pròpia.

Així, en la **primera fase** es preveu la constitució de la Taula de coordinació i de l'Oficina del PAI. En termes de tasques concretes, es proposa realitzar una avaluació del mapa de recursos disponibles i les necessitats per tal d'iniciar els preparatius per a la provisió de nous recursos habitacionals, que haurà d'estudiar l'emplaçament en el territori per als centres d'emergència residencial de petita dimensió i de proveir habitatges de grans tenidors a través d'estratègies de tanteig i retracte o de la participació en les línia de crèdit de l'Institut Català de Finances. Així mateix, s'hauria d'aprofundir en elements de diagnòstic i avaluació dels recursos disponibles i de les necessitats i aprofundir en la diagnosi del PAI. En aquesta primera fase es pot començar a elaborar millores en els protocols i itineraris públics de lluita contra l'exclusió residencial i per la inclusió social.

Una vegada proveïts alguns habitatges, en la **segona fase** els esforços s'orientaran a constituir la Xarxa Integrada de Recursos Habitacionals i a establir els mecanismes i protocols per a la seva gestió. En aquest sentit, la Taula de Coordinació desenvoluparà una tasca clau en aquesta fase, i l'Oficina PAI haurà d'adequar-se a les noves necessitats que sorgeixin. La **tercera fase** està plantejada com una

etapa d'expansió pel què fa als recursos que constitueixen la xarxa i els serveis que proveeixi l'oficina. Tanmateix, es planteja un element central: la implementació d'un sistema mancomunat d'ajuts per a la inclusió residencial i social.

Referències

Antón, F; Donat, C.; Gomà, R.; Porcel, S.; et al. (2017). *Agenda Besòs. Diagnosi en Cohesió Social i Barris*. Barcelona: IERMB i Consorci del Besòs. Disponible a: http://barrisinnovacio.net/wp-content/uploads/2017/07/Diagnosi_EIX_1.pdf (Darrera consulta 1/10/2018)

Blanco, I.; Cruz, H.; Fernández, Ch.; Gomà, A.; Subirats, J.; Velasco, N. (2017). *Agenda Besòs. Diagnosi en Participació, Polítiques Públiques i Mirades del Territori Besòs*. Barcelona: IGOP-UAB i Consorci del Besòs. Disponible a: http://barrisinnovacio.net/wp-content/uploads/2017/07/Diagnosi_EIX_T_1.pdf (Darrera consulta 1/10/2018)

Blanco, I.; Nel-lo O. (eds.); Barbieri, N.; Brugué, Q.; Camprubí, A.; Cruz, H.; Donat, C.; Fernández, Ch.; Jiménez, E.; Martínez, R.; Parés, M. (2018). *Barrios y crisis. Crisis económica, segregación urbana e innovación social en Cataluña*. València: Tirant.

Decret 75/2014, de 27 de maig, del Pla per al dret a l'habitatge. Disponible a: http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?documentId=663379&action=fitxa (Darrera consulta 1/10/2018)

Guijarro, L.; Sales, A.; Tello, J. i de Inés, A. (2017). *La situació del sensellarisme a Barcelona. Evolució i accés a l'habitatge. Diagnosi 2017*. Barcelona: Xarxa d'Atenció a Persones sense Llar de Barcelona. Disponible a: <http://www.bcn.cat/barcelonainclusiva/ca/2017/12/Diagnosi2017.pdf> (Darrera consulta 1/10/2018)

Institut Cerdà (2017). *La ocupació il·legal: realitat social, urbana i econòmica... un problema que necessita solució*. Recuperat de <https://www.diba.cat/documents/12812334/118911071/IC+Presentaci%C3%B3+Ocupaci%C3%B3+2017+05+02+v3+CAT.pdf/6887d94d-6cd7-4190-8255-2f87a6ba792e> (Darrera consulta 1/10/2018)

Llei 18/2007, de 28 de desembre, del dret a l'habitatge. Disponible a: http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?documentId=473076&action=fitxa (Darrera consulta 1/10/2018)

Llei 24/2015, del 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica. Disponible a: http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=700006&language=ca_ES (Darrera consulta 1/10/2018)

Llei 4/2016, del 23 de desembre, de protecció del dret a l'habitatge de les persones en risc residencial. http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=770266&language=ca_ES (Darrera consulta 1/10/2018)

Nacions Unides. Departament d'Assumptes Econòmics i Socials (2003). *Informe sobre la situació social del món 2003. Vulnerabilitat social: fonts i desafiaments*. Nova York: United Nations Publications.

Nel·lo, O. (2018). “Segregació residencial, gentrificació urbana i dret a la ciutat. Una lectura des de Barcelona”. *Papers 60 Gentrificació i Dret a la Ciutat*, pp.49-61.

Obra Social Barcelona (2018). *Informe sobre okupación de vivienda vacía en Cataluña*. Barcelona: Obra Social Barcelona. Disponible a: https://obrasocialbcn.net/wp-content/uploads/2018/10/Informe_castellano_portada.pdf

Observatori DESC (2018). *Els desnonaments del 2008-2017. Una vulneració greu dels drets humans que no s'atura*. Barcelona: Observatori DESC. Disponible a: <http://observatoridesc.org/nou-informe-els-desnonaments-del-2008-2017-vulneracio-greu-dels-drets-humans-que-no-s-atura> (Darrera consulta 1/10/2018).

Porcel, S. i Antón-Alonso, F (2017). “La reducció de la desigualtat urbana: el repte del dret a la ciutat a escala metropolitana”. *Anuari Metropolità 2016: Repensar la metròpoli: noves claus per a un projecte col·lectiu*. Barcelona: IERMB i AMB.

Sales, A. (2016). “Sensellarisme i exclusió social. De l'assistència a la prevenció”, *Revista de Treball Social*, 209, pp.9-25.

Indicador de Renda de Suficiència http://sac.gencat.cat/sacgencat/AppJava/servei_fitxa.jsp?codi=13844 (Darrera consulta 1/10/2018).

FEANTSA <https://www.feantsa.org/en> (Darrera consulta 1/10/2018).